

MATERIAŁY
DO PRACY
Z GRUPĄ

PRAWA CZŁOWIEKA
TERAZ!
To jest w twoich rękach



Podejmowanie działań
na rzecz zmian
w środowisku lokalnym

**AMNESTY
INTERNATIONAL**



SPIIS TREŚCI



Wprowadzenie	3
Słowo od autora	4
Moduł I – Nasz środek świata	44
Moduł II – Prawa człowieka	44
Moduł III – Co należy naprawić	44
Moduł IV – Kto może pomóc	44
Moduł V – Projekt	44
Moduł VI – Ocena naszej szkoły	44
Moduł VII – Podsumowanie	44
Przykład wykorzystania e-learningu w projekcie edukacji praw człowieka	44

WPROWADZENIE



*„Bądźmy zmianą, którą chcemy ujrzeć w świecie.”
Mahatma Gandhi*

Drodzy nauczyciele i nauczycielki, drodzy trenerzy i trenerki,

przekazuję w Wasze ręce publikację projektu „Prawa człowieka: Teraz! To jest w Twoich rękach”.

Projekt ten, stawiając sobie za cel zwiększenie umiejętności obywatelskich i mobilizację do pracy na rzecz zmian w najbliższym otoczeniu, pozawalał młodym ludziom uświadomić sobie, że są oni odpowiedzialni za społeczność, w której żyją i mogą mieć realny wpływ na rzeczywistość.

Projekt uczył identyfikować problemy w naszym najbliższym otoczeniu, mówić o nich językiem praw człowieka i szukać dla nich skutecznych rozwiązań.

Wiele lat doświadczenia w pracy ze szkolnymi grupami Amnesty International pokazało nam, w jak niezwykły sposób młodzi ludzie, ucząc się i podejmując działania na rzecz praw człowieka, potrafią jednocześnie wpływać na swoje szkolne i lokalne społeczności. Dzięki temu prawa człowieka zyskują rzeczywisty wymiar.

W projekcie wzięło udział 160 grup młodych ludzi z całej Polski. Mam nadzieję, że dzięki przekazywanym materiałom, tych grup będzie coraz więcej.

Zapraszam Was do wspólnego aktywizmu na rzecz praw człowieka i rozpoczęcia wraz z nami tej niezwykłej przygody.

Powodzenia!

Draginja Nadaždin
Dyrektorka Amnesty International Polska

WPROWADZENIE



SŁOWO OD AUTORA SCENARIUSZY

Pomysł na projekt „Prawa Człowieka: Teraz! To jest w Twoich rękach” jest z punktu widzenia dotychczasowej pracy Amnesty International nietypowy. Tym razem nie będziemy bezpośrednio zajmować się ofiarami naruszeń praw człowieka z drugiego końca świata. Tym razem obejrzymy swoją najbliższą okolicę i przyjrzymy się jej pod kątem praw człowieka. A wcześniej o tych prawach człowieka porozmawiamy. Nie będziemy jednak pracować metodą wykładową. Każdy temat to aktywny warsztat – mierzenie się ze swoimi wyobrażeniami, używanie dotychczasowej wiedzy w praktyce, mierzenie się ze swoimi słabościami. Będziemy rysować, oglądać, wychodzić w przestrzeń szkoły i okolicy, a nawet odwiedzać miejsca dotąd nieznane.

Jednak to co w proponowanych działaniach wydaje się być najciekawsze to przekładanie teorii na praktykę. Pisząc projekt wychodziliśmy z założenia, że lepiej dokonać drobnej zmiany w swoim otoczeniu niż hipotetycznie rozważać zmianę całego świata. Stąd na każdym spotkaniu będziemy łączyć wiedzę, kontekst lokalny i szkolny oraz naukę konkretnego działania.

Zwieńczeniem pracy będzie, przygotowane w ramach zajęć, a przeprowadzone samodzielnie po ich zakończeniu wydarzenie publiczne dotyczące praw człowieka w najbliższej okolicy.

Założeniem cyklu zajęć jest praca grupowa – zbudowanie zespołu, który za pośrednictwem drobnych kroków, zmierzy się z olbrzymim wyzwaniem – zidentyfikowaniem i wyszukaniem rozwiązań codziennych problemów leżących na styku relacji jednostka – władza.

Niezwykle ważne jest zaufanie młodzieży i pozwolenie jej na realizację własnych pomysłów, szukanie nietypowych rozwiązań, używanie nieznanego nam dotąd metod. Jeśli dla nich naturalnym środowiskiem wymiany myśli, doświadczeń, osobistych kontaktów jest internet – pozwólmy im na wykorzystanie tego medium, nawet jeśli dla nas samych stanowi to problem. Może młodzież pomoże nam je lepiej poznać.

Niezwykle ważną zasadą w pracy z młodzieżą jest dobrowolność uczestnictwa oraz ograniczona do kilkunastu osób wielkość grupy. Nie uda się zrealizować zaproponowanego programu podczas normalnych zajęć szkolnych. Młodzi ludzie muszą chcieć zmierzyć się z otaczającymi ich problemami. A tego nie da się narzucić. Podobnie ma się sprawa z wielkością grupy – z trzydziestu, przypadkowo połączonych w lekcyjną klasę, uczniów nie da się w kilka tygodni zbudować zespołu. Co innego z małą grupą chętnych do pracy osób.

Bardzo ważne jest także nastawienie osoby prowadzącej. Jeśli jesteś nauczycielem/ką, trzeba na chwilę zapomnieć o panującej w szkole hierarchii i stać się jednym/ą z entuzjastycznie nastawionych do wspólnej pracy osób: na równi z nimi wykonywać zadania, zastanawiać się nad zmianą,

wyszukiwać problemy, odślaniać własne poglądy i przekonania. Cały zespół musi mieć do siebie bezwzględne zaufanie. Tym bardziej, że część problemów, którymi będziecie się zajmować może dotyczyć właśnie waszej szkoły.

Projekt składa się z siedmiu spotkań. Rozpoczyna się od integracji oraz określania planu działania – stworzenia mapy okolicy i uzupełnienia jej o maksymalną ilość informacji. Potem następuje ciąg zajęć wprowadzających pojęcia związane z prawami człowieka, podstawowymi dokumentami, które stopniowo przechodzą w rozpoznawanie lokalnych problemów kończąc na wypracowywaniu ich rozwiązań.

Równoległe trwa praca nad zbudowaniem współpracującego ze sobą zespołu, poznawaniu zasad pracy projektowej oraz planowaniu przyszłych działań.

Każde spotkanie trwa ok. 90 minut. Jednak jeśli okaże się, że udało nam się stworzyć prawdziwy zespół – radzimy zarezerwować nieco więcej czasu, gdyż emocje powstałe podczas pracy mogą spowodować, że trudno będzie się rozstać.

Nie zamierzamy także zniechęcać was do rezygnowania z dodatkowych spotkań – jeśli będzie taka chęć – z pewnością pomoże to w lepszym zrealizowaniu celów.

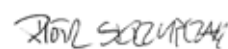
Na spotkania najlepiej umawiać się w sali, która nie jest typową salą lekcyjną. Idealem byłoby, gdyby można w tym pomieszczeniu zostawić wypracowane materiały (np. mapę), jednak jeśli istnieje zagrożenie, że ktoś je zniszczy – lepiej je zabezpieczyć.

Ponieważ chcemy korzystać z naturalnych dla młodzieży narzędzi, w kilku momentach zajęć przydałby się projektor i komputer podłączony do internetu, jednak nie jest to obowiązkowe, choć z pewnością pomocne.

W ramach pomocy przygotowaliśmy także garść podpowiedzi dotyczących sytuacji, które mogą sprawić trudność, albo związanych ze specyfiką danej grupy.

I jeszcze jedno – zanim zaczniecie pracę, prosimy o uważną lekturę wszystkich scenariuszy. Dzięki tej perspektywie łatwiej będzie moderować kolejne zajęcia.

Powodzenia!



Piotr Skrzypczak

SŁOWO OD AUTORA



NASZ ŚRODEK ŚWIATA

Pierwszy scenariusz poświęcony jest wzajemnemu poznaniu się i ulokowaniu siebie na mapie najbliższej okolicy. Dzięki temu powstaje lokalny kontekst dalszych działań na rzecz praw człowieka. Wspólnie opracowana i przygotowana mapa stanowić będzie materialną wizytówkę, swoistą zbiorową notatkę z kolejnych spotkań.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- integracja
- określenie potencjalnego zasięgu swoich działań
- wstęp do diagnozy najbliższego otoczenia

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- karta zadania „Moje miejsca”
- kilkadziesiąt kartek papieru A4 lub 4-6 arkuszy papieru flipczartowego
- markery, długopisy
- taśma klejąca
- projektor, laptop z dostępem do Internetu (opcjonalnie)
- opcjonalnie: karta zadania „Notka o sobie”

● **ZADANIA:**

1. Wprowadzenie do cyklu zajęć – 15 minut

Przedstaw program:

- przedstaw temat i cel spotkań: prawa człowieka w praktyce, czyli to, co można zrobić w najbliższym otoczeniu;
- zaznacz, że te trzy miesiące pracy przygotowują grupę do samodzielnego stawienia czoła zdiagnozowanym i opisanym problemom,
- podkreśl, że udział w projekcie jest nieobowiązkowy, a spotkania odbywają się po zajęciach szkolnych;



MODUŁ I

- poinformuj o ramach czasowych projektu: będzie siedem spotkań warsztatowych, praca trwać będzie przez około dwa-trzy miesiące, każde zajęcia będą trwać półtorej godziny, czasami będzie trzeba zrealizować zadania domowe, efektem pracy ma być wspólnie zrealizowany projekt;
- zaznacz, że zdecydowana większość zajęć to zajęcia praktyczne, by poza minimalną częścią wiedzy, osoby uczestniczące w zajęciach mogły same zmierzyć się z działaniami na rzecz praw człowieka;
- przedstaw formalne wymogi przystąpienia do programu, w tym konieczność podpisania przez opiekunów zgody na wykorzystanie wizerunku (zdjęcia, wideo).

2. Prezentacja Amnesty International – 10 minut

W ramach prezentacji organizacji patronującej projektowi, wyświetl krótki film o działaniach Amnesty International. Po emisji zapytaj, czy uczestnicy/czki znają wcześniej tę organizację?

Powiedz, że to największa na świecie organizacja broniąca praw człowieka. Zaznacz, że tym, co oznacza pojęcie prawa człowieka, zarówno w teorii jak i w praktyce, zajmiecie się na kolejnych spotkaniach.

Film „Amnesty 50”:

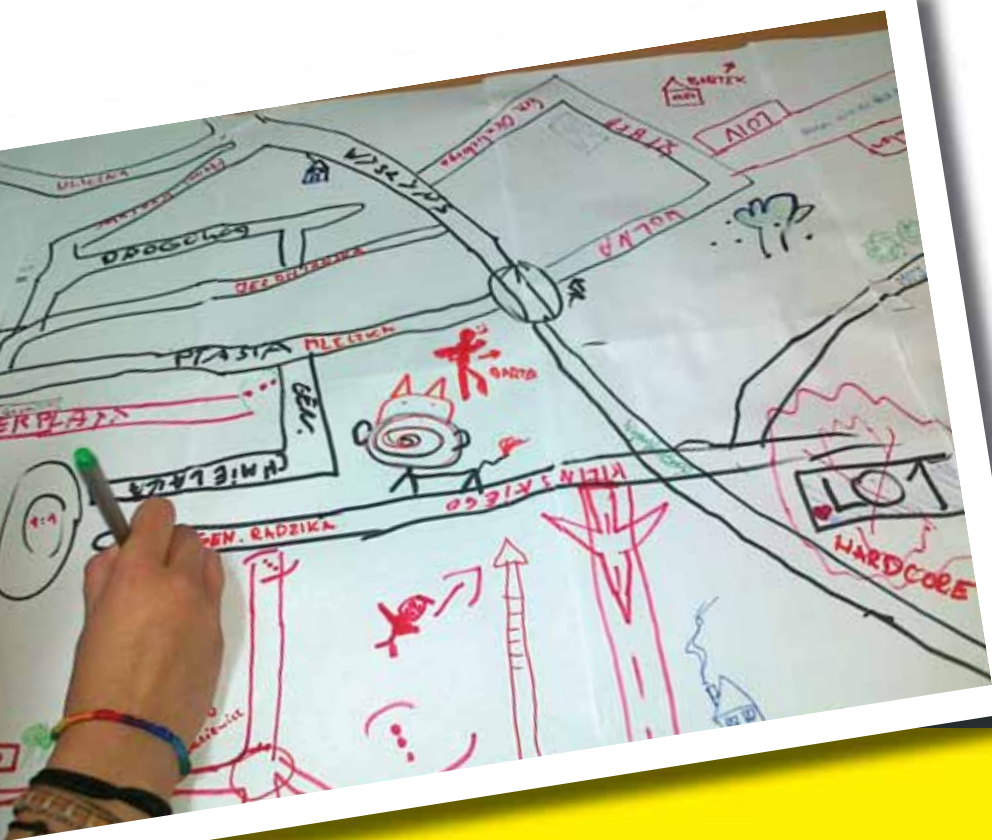
<http://www.youtube.com/watch?v=A76YpsA2NiQ>

3. Ustalenie zasad pracy – 15 minut

Wspólnie z uczestnikami/czkami ustal zasady pracy mające pomóc sprawnie i w dobrej atmosferze pracować przez najbliższe 12 tygodni. Zadbaj, by znalazły się tam kwestie związane z uczestnictwem i aktywnością (np. „dobrowolność uczestnictwa w ćwiczeniach”, „pozwalamy każdemu zabrać głos/wypowiedzieć się”), poufnością („o poruszanych na zajęciach przykładach z naszego życia rozmawiamy tylko w naszym gronie”), konstruktywną pracą (np. „zasada domniemania dobrej woli”), punktualnością (np. „zawsze zaczynamy punktualnie”, „osoba, która się spóźnia, nie zabiera głosu przez pierwsze pół godziny zajęć”). Oczywiście każda grupa może posiadać inne zapisy, w zależności od integracji, stopnia zażyłości czy wspólnych doświadczeń.

4. Przygotowanie mapy (myśli) miejscowości/ dzielnicy – 40 minut

Rozdaj Karty zadania MOJE MIEJSCA. Poproś, by uczestnicy/czki wypisali/ły na nich adresy miejsc, w których regularnie bywają.



NASZ ŚRODEK ŚWIATA

● JAK ZROBIĆ MAPĘ?

Na powiększonej na ścianie przygotowanej wcześniej płachcie papieru (sześć, ewentualnie mniej, sklejonych arkuszy) wyświetl mapę okolicy (z portalu [googlemaps.com](https://www.google.com/maps), w trybie hybrydowym, tak by było widać zarówno nazwy ulic jak i rzeczywisty widok z satelity). Ważne, by tak dobrać skalę mapy, by objęła najważniejsze punkty w okolicy (dojście do nich z centrum nie powinno zajmować jednak więcej niż około 15-20 min).

Wspólnie, czarnym markerem, odrysujcie mapę okolicy. Zaznaczcie ważne budynki, place, charakterystyczne punkty. Dla lepszej orientacji możecie podpisać główne ulice. Jeśli działacie w mieście Wasza mapa może obejmować tylko jedną dzielnicę albo całe miasto. Jeśli mieszkacie w małej miejscowości, mapa może obejmować całą gminę, lub kilka miejscowości sąsiadujących ze sobą.

Mapę możecie też wykonać bez użycia projektora – wtedy dobrze jest wykorzystać mapę tradycyjną lub wydruk z portalu [googlemaps.com](https://www.google.com/maps) i na ich podstawie naszkicować ulice.

Poproś, żeby kolejno każda osoba podeszła do mapy i opowiedziała o swoich miejscach. Niech zaznaczy na niej te miejsca, które dotąd się nie pojawiły.

Na zakończenie ustawcie się pod mapą i zróbcie sobie pamiątkowe zdjęcie (np. za pomocą aparatu w telefonie komórkowym). Dokumentacja pozwoli Wam na koniec projektu prześledzić wszystkie etapy wspólnej pracy.

Po zakończeniu zaznaczania miejsc, możecie wybrać ze swojego grona osobę, która będzie opiekować się mapą – zadba, by była po każdym

zajęciach złożona i na każdym kolejnych zajęciach powieszona na ścianie. Jeśli zachodzi taka potrzeba, można mapę dodatkowo podkleić taśmą, by nie uległa zbyt łatwo zniszczeniu.

Karta zadania MOJE MIEJSCA

Uzupełnij poniższe pytania wpisując odpowiednie adresy (ulica lub opis umożliwiający identyfikację) czy nazwę (np. sklepu) miejsc, w których regularnie bywasz.

- adres Twojego domu
- Twoja szkoła
- dom kultury/klub osiedlowy
- miejsce gdzie może otrzymać pomoc w zakresie swojego zdrowia
- miejsce gdzie uprawiasz sport
- miejsce spacerów
- miejsce spotkań z przyjaciółmi
- miejsce, gdzie bywasz regularnie z odwiedzinami (rodzina, znajomi)
- miejsce pracy
- miejsca rozrywki (kluby, bary, place itp.)
- sklepy
- kościoły lub inne miejsca kultu
- inne aktywności

Najprostszy sposób na narysowanie mapy to skorzystanie z projektora i komputera, co opisane jest poniżej. Jeśli jednak masz inny pomysł na narysowanie mapy, śmiało go wykorzystaj (np. możesz przynieść papierową mapę miasta/miejscowości). Pamiętaj jednak, że chodzi o narysowanie w dużym powiększeniu mapy najbliższego otoczenia/dzielnicy/tej części miasta, w której uczestnicy funkcjonują na co dzień.



Karta zadania

NOTKA O SOBIE

Uzupełnij poniższe zdania

- nazywam się:
- jestem z...
- moje ukochane miejsce to...
- w dzieciństwie chciałem/łam być...
- dla mnie bohaterem/ką jest...
- moja ulubiona piosenka zaczyna się od...
- na hasło „prawa człowieka” myślę o...
- czytam...
- złości mnie...
- aktywność to dla mnie...

Wypełnioną kartkę przynieś na kolejne zajęcia.



● OPCJONALNIE – ZADANIE DOMOWE:

Jeśli uważasz, że grupa może nie być zbyt-
nio zintegrowana albo chcesz dowiedzieć się
o nich czegoś więcej możesz skorzystać z tej
proponycji. Rozdaj Karty zadania NOTKA O SO-
BIE i poproś o to, by uczestnicy/czki w domu
przygotowali/ły odpowiedzi na poniższe pyta-
nia. Na podstawie odpowiedzi, na następnych
zajęciach stworzycie plakaty o każdym/każdej
z uczestników/czek.

Pamiętaj także o przyniesieniu wypełnionej
notki o sobie.



NASZ ŚRODEK ŚWIATA



PRAWA CZŁOWIEKA

W drugim module uczestnicy/czki zapoznają się z pojęciem praw człowieka. Poznają konkretne przypadki łamania tych praw.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- nabycie podstawowej wiedzy związanej z pojęciami godność, równość, prawo i wolność
- wspólna refleksja nad panującą na świecie nierównościami i ewentualnymi zadaniami dla grup, które są uprzywilejowane
- określenie czym są prawa człowieka

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- mapa z poprzednich zajęć
- Karta zadania „Spacer”
- połówki dużych arkuszy papieru oraz aparat fotograficzny (opcjonalnie)

● **ZADANIA:**

Jako osoba prowadząca, przed rozpoczęciem tych zajęć koniecznie przeczytaj uważnie tekst Marka Nowickiego „Co to są prawa człowieka?” (Załącznik 1). Postaraj się wynotować najważniejsze pojęcia tak, by podczas zajęć swobodnie nimi operować.

1. „Jeśli masz...” - 15 minut

Pokaż wszystkim (zapisz wcześniej na arkuszu lub powiększ na ksero) informację dotyczącą dysproporcji panujących we współczesnym świecie. Porozmawiajcie przez chwilę o tym, w jakiej grupie (w którym procencie) się znajdujecie. Zapytaj uczestników/czek, jak się czują należąc do grupy najbardziej uprzywilejowanej? Z czego to wynika? Czy ciążą w związku z tym na nich jakieś specjalne zobowiązania?

Jeśli masz
jedzenie w lodówce,
ubrania na sobie,
dach nad głową
i miejsce do spania,
jesteś bogatszy, niż

75%
świata

Jeśli masz
pieniądze w banku,
portfelu,
a także trochę drobnych,
jesteś w czołówce

8%
najbogatszych na świecie

Jeśli
obudziłaś/eś się dzisiaj
bardziej zdrowa/y niż
chora/y,
masz więcej szczęścia niż

milion
ludzi, którzy nie przeżyją
tego tygodnia

Jeśli
nigdy nie doświadczyłeś
niebezpieczeństwa wojny, agonii,
pozbawienia wolności
lub tortur,
albo strasznej męki głodu,
jesteś szczęśliwszy niż

500 milionów
ludzi, żyjących i cierpiących

Jeśli
możesz to przeczytać,
masz więcej szczęścia, niż

3 miliardy
ludzi, którzy nie potrafią
czytać w ogóle

2. Pojęcie praw człowieka - 30 minut

Zaproponuj „burzę mózgów”, podczas której zbierzesz skojarzenia z pojęciem PRAWA CZŁOWIEKA.

Zasady prowadzenia burzy mózgów: zbierzcie wszystkie pojawiające się skojarzenia i zapiszcie w widocznym miejscu. Nie należy ich oceniać ani wartościować.

Najprawdopodobniej na tablicy pojawią się konkretne prawa i wolności (wolność słowa, religii, zakaz tortur, prawo do pracy, itp.). Jeśli podczas wypisywania nie pojawią się takie pojęcia jak godność, wolność, równość, prawo, granice, dopisz je, gdyż to one stanowią będą sedno zajęć.

Powoli i wyraźnie odczytaj głośno:

„Prawa człowieka

- są jak zbroja – stanowią twoją ochronę;
- są jak kodeks, ponieważ mówią ci jak się masz zachować;
- są też jak sędziowie, bo możesz się do nich odwoływać.

- są abstrakcyjne – jak emocje;
- i jak emocje należą do każdego/ej i istnieją bez względu na okoliczności.
- są jak natura, bo mogą być pogwałcone;
- i jak duch, bo są niezniszczalne.
- są jak czas, traktują nas wszystkich jednakowo – biednych i bogatych, starych i młodych, białych i czarnoskórych, wysokich i niskich.
- zapewniają nam szacunek i wymagają od nas szacunku dla innych.
- jest z nimi tak jak z dobrem, prawdą i sprawiedliwością - nie zawsze się zgadzamy co do ich definicji, ale zawsze potrafimy je rozpoznać, kiedy je widzimy.”

[za „Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą”. Warszawa 2005]

Zaproponuj krótką dyskusję na temat znaczenia i funkcji praw człowieka w naszym życiu.

Na arkuszu zapisz: „prawo do religii”, „wolność nauki”, „wolność pracy”, „prawo do słowa” i zadaj pytanie: Czy takie sformułowania są prawidłowe, zgodne z ideą praw człowieka? Rozpocznij dyskusję. Zapytaj, czy państwo/władza pełni taką samą rolę w przypadku „praw” i „wolności”. Jakie środki (finansowe, osobowe, prawne) musi zaangażować, by zapewnić np. „prawo do sądu”, a jakie „wolność od tortur”?

Na koniec zdefiniuj obydwa pojęcia, posługując się tekstem Marka Nowickiego:



PRAWA CZŁOWIEKA



(...) Prawa dzielą się na prawa i wolności. Prawo (niekiedy mówi się: prawo pozytywne) to obowiązek rządzących zrobienia czegoś czynnie dla każdego z nas. Na przykład prawo do nauki nakłada na rządzących odpowiedzialność za spowodowanie istnienia sieci szkół, umożliwiającej każdemu dziecku pobieranie nauki. Jak rozwiązana jest kwestia płatności, czy opłaty za szkołę wnoszone są do niej bezpośrednio, czy w formie podatku do budżetu, który pośredniczy w przekazaniu pieniędzy na szkołę, to sprawa wtórna, ale jeśli dziecko nie będzie miało możliwości kształcenia się (choćby ze względu na brak skutecznego systemu stypendialnego w pierwszym z tych rozwiązań), będziemy mieć do czynienia z naruszeniem prawa do nauki. Podobnie prawo do sądu i obowiązek zbudowania sieci sądów, co umożliwi każdemu oddanie sądowi do osądzenia ważnej dla niego sprawy.

Wolność (niekiedy nazywa się ją prawem negatywnym) to nałożone na rządzących zakazy ingerowania w określone obszary naszego życia. Wolność słowa, wyznania itp. to zakazy wtrącania się władz państwowych w te dziedziny ludzkiej aktywności. Krótko mówiąc, jeśli mam prawo, to obowiązkiem władzy jest coś dla mnie czynnie zrobić, jeśli przysługuje mi wolność, państwo ma się od działania wstrzymać.

Tradycja języka polskiego niekiedy jest sprzeczna z tą systematyką – literalnie rozumiane prawo do życia oznaczałoby, iż państwo ma mnie uczynić nieśmiertelnym, tymczasem chodzi tu bardziej o wolność życia, a prawo do zgromadzeń to zakaz ingerowania w to, gdzie i pod jakimi hasłami gromadzą się pokojowo ludzie, a więc wolność zgromadzeń. Walka z normą językową jest trudna i niezbyt celowa, niemniej rozróżnianie praw pozytywnych i negatywnych jest istotne....

Zachęć do zapoznania się z całym tekstem Marka Nowickiego „Co to są prawa człowieka?” przekazując albo link do tekstu albo rozdając powielone wcześniej egzemplarze.

3. Wstęp do wspólnej pracy przy przygotowaniu projektu – 40 min.

Podziel uczestników/czki na dwie grupy. Grupa A pozostaje w sali, w której prowadzone są zajęcia, grupa B przechodzi do drugiego miejsca,

oddalonego od sali szkoleniowej tak, by nie było go widać i żeby nie było słychać głosów osób z drugiej grupy.

Daj każdej z grup, zapisaną na kartce i włożoną do koperty, instrukcję.



Grupa A otrzymuje zadanie:

Doprowadźcie do tego, żeby wszystkie osoby z Grupy B znalazły się w sali szkoleniowej. Macie na to maksymalnie 30 minut.

Karta zadania SPACER

Udajcie się na półgodzinny spacer po okolicy (zgodnie z wyznaczonym obszarem).

Wypiszcie jak najwięcej niepokojących zdarzeń, sytuacji, miejsc niebezpiecznych, itp. Możecie puścić wodze fantazji i niejako wnikać do mijanych budynków (np. komisuariat, mieszkania, itp.) i zaznaczać potencjalne problemy.

- Na co zwróci uwagę osoba z niepełnosprawnością ruchową?
- Na co zwróci uwagę młoda kobieta pracująca na drugą zmianę?
- Co jest istotne dla osoby tymczasowo zatrzymanej przez policję?
- Jak w naszej okolicy będzie czuć się cudzoziemiec/ka?
- Co może być istotne dla osoby homoseksualnej?
- Na co zwróci uwagę osoba starsza?
- Jak się będzie czuło dziecko samotnie wracając ze szkoły?

Przygotujcie na następne zajęcia notatki z wypisanym konkretnym problemem i miejscem, w którym go zidentyfikowaliście/łyście.



● Grupa B otrzymuje zadanie:

Doprowadźcie do tego, żeby wszystkie osoby z Grupy A znalazły się w waszej sali. Macie na to maksymalnie 30 minut.

Podczas tego ćwiczenia obserwuj grupę, jednak nie udzielaj żadnych dodatkowych wskazówek. Interweniuj jedynie w momencie zagrożenia życia, zdrowia, mienia czy innego przypadku łamania prawa.

Wskazówka: Może się zdarzyć tak, że obie grupy po kilku próbach zrealizowania swojego zadania poddadzą się i nastąpi marazm. Nie należy kończyć ćwiczenia, a jedynie przypomnieć ile mają czasu na wykonanie zadania.

Istnieją trzy możliwe rozwiązania ćwiczenia. Pierwsze, kiedy obie grupy są w stanie się dogadać, „zdradzić” sobie swoje zadania i dojść do wniosku, że zrobią to razem – każda z grup przejdzie do sali drugiej i zadanie zostanie wykonane.

Drugie rozwiązanie polega tym, że jedna grupa, np. za pomocą szantażu, przekupstwa, itp. doprowadza do tego, że druga grupa przychodzi do ich sali, ale sama nie chce pomóc zrealizować zadania drugiej grupie.

Trzecie rozwiązanie polega na tym, że obydwie grupy boją się współpracy i żadna ostatecznie nie wywiązuje się z zadania.

Oczywiście może istnieć wiele więcej pośrednich opcji.

Ważne, żeby podczas omawiania ćwiczenia przypomnieć kluczowe momenty, takie jak:

- chęć oszukania, zaszantażowania drugiej grupy, zdania typu „chodźcie do nas, bo mamy ciastka”, „jest u nas fajnie”, itp.
- brak zaufania, zdania typu: „a może oni chcą nasz oszukać”,
- brak współpracy, zdania typu „dlaczego my mamy im pomóc”.

Podsumuj, że to z jakim nastawieniem rozpoczną współpracę przy ich przyszłym projekcie, będzie skutkowało albo rywalizacją i dążeniem do zwycięstwa za wszelką cenę, albo nastawieniem na pozytywną współpracę. Dodaj, że warto w trudnych momentach wspólnej pracy

PRAWA CZŁOWIEKA

przypomnieć sobie to ćwiczenie i zastanowić się, czy zawsze chodzi o to, by rywalizować, być lepszym od innych, czy może o to, by wspólnie, pomagając sobie, zrealizować cele.

4. Spacer – przygotowanie zadania domowego – 5 minut

Na koniec spotkania omów zadanie domowe. Powiedz, że obserwacje, jakie uda im się poczynić, będą podstawą merytoryczną ich przyszłego projektu.

Podziel grupę na trzyosobowe zespoły. Na podstawie mapy przydziel każdemu zespołowi obszar (tak, by obszary pokryły całą mapę).

Poproś, by przed kolejnymi zajęciami każda z grup udała się na półgodzinny spacer po okolicy (zgodnie z przydzielonym obszarem). Każda z grup ma wypisać jak najwięcej niepokojących zdarzeń, sytuacji, miejsc niebezpiecznych, itp. Spacerujący mogą puścić wodze fantazji i niejako „wnikać” do mijanych budynków (np. komisariatu, mieszkania, itp.) i zaznaczać potencjalne problemy, które

Jeśli obawiasz się, że grupy mogą mieć problem ze znalezieniem/wymyśleniem potencjalnych „trudnych” miejsc, rozdaj materiał pomocniczy – wydrukowane kartki z pytaniami mającymi zachęcić do spojrzenia na otaczającą rzeczywistość oczami innych osób/grup.

● ZADANIE DODATKOWE – 15 MINUT

Jeśli na poprzednich zajęciach zdecydowaliście/łyście się użyć karty zadania „Notka o sobie”, to teraz rozdaj podzielone na pół arkusze papieru i poproś o narysowanie plakatu o sobie. Na środek arkusza wpiszcie imię a resztę odpowiedzi na pytania, w formie mapy myśli wypiszcie bądź rozrysujcie dookoła. Im więcej grafiki i zabawy - tym lepiej.

Ty także przygotuj swój plakat.

Po zakończeniu zróbcie sesję fotograficzną – możecie założyć bloga projektu, żeby pokazywać innym.



MODUŁ II



Marek Nowicki

CO TO SĄ PRAWA CZŁOWIEKA?

Wiedza o prawach człowieka jest dyscypliną lokującą się gdzieś pomiędzy filozofią, a zwłaszcza etyką, licznymi gałęziami prawa i naukami politycznymi. W swym współczesnym kształcie powstała ona po II wojnie światowej, choć korzeni jej można poszukiwać w starożytności, średniowieczu, a zwłaszcza w myśli Oświecenia. Prawa człowieka nie były przedmiotem badań ani nauczania w świecie komunistycznym, choć sama ta zbitka słów, opatrzona przymiotnikiem „socjalistyczne”, zaczęła pojawiać się w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, zaciemniając i celowo rozmywając nośne, napływające z Zachodu idee, określane u nas mianem „burżuazyjnych praw człowieka”.

W latach dziewięćdziesiątych nastąpiło w Polsce szybkie upowszechnienie koncepcji praw człowieka, nie sposób jednak w kilka lat odrobić półwiekowego opóźnienia w rozwoju świadomości społecznej, zwłaszcza, że i inne pośrednio tylko z prawami człowieka związane terminy, jak demokracja, lewica, prawica itp., których sens wypaczyła najpierw PRL-owska ideologia, a później politycy okresu transformacji ustrojowej, budząc liczne nieporozumienia.

Nie sposób dyskutować o czymś bez ustalenia sensu podstawowych pojęć. Spróbujmy, więc, nie siląc się na znalezienie powszechnie akceptowanych definicji (takie z resztą nie istnieją), określić podstawowe pojęcia, którymi posługiwać się będziemy podczas naszej dyskusji o prawach człowieka.

Pierwszym obiektem nieporozumień jest słowo demokracja. Dziennikarze pytają często o sens zajmowania się prawami człowieka, skoro „mamy już przecież demokrację”. Demokrację utożsamiają oni z rządami większości, a dowodem jej istnienia jest dla nich przeprowadzenie uczciwych, wolnych wyborów. Istotnie mamy dziś w Polsce rządy większości. Rządy takie mogą być jednak niesłuchanie okrutne dla pojedynczych ludzi i dla wszelkiego typu mniejszości, a ilustrację tej tezy znaleźć można w historii. Choćby przykład skazanego na śmierć przez większość Sokratesa, nie przysparzającego chwały systemowi politycznemu Aten. Jeśli poprosić dowolną grupę ludzi o wypisanie na kartce 10 lub 20 cech charakteryzujących ich i sytuację, w której się znajdują, okaże się, że większość wymienionych cech to cechy mniejszościowe. Większość zaś skłonna jest zapominać o problemach mniejszości, a niekiedy pozostaje wobec niektórych z nich wręcz wroga. Nieograniczone rządy większości stanowią, więc zagrożenie dla osób i grup. Stąd za demokrację uważać będziemy w naszych rozmowach ograniczone rządy większości, ograniczone zbiorem praw i wolności przysługujących pojedynczym ludziom, których to wolności jednostki ograniczają wolę większości.

Zasada władzy ograniczonej nazywana bywa często zasadą konstytucjonalizmu. Najczęściej przejawia się ona obecnie w formie rozdziałów w spisanych konstytucjach. Są to rozdziały dotyczące praw i wolności człowieka. Ogranicza-

CO TO SĄ PRAWA CZŁOWIEKA?

ją one w szczególności władzę ustawodawcy, mówią, że parlamentarzyści nie mogą podnieść rąk i głosować, że jutro powiesimy wszystkich złodziei, wypędzimy z kraju Cyganów lub odbierzemy ziemię tym, którzy ją posiadają. Tak, więc prawa i wolności człowieka wytyczają granice władzy większości w społeczeństwie demokratycznym.

Bardzo ważnym dla praw człowieka pojęciem jest państwo prawa (państwo prawne). „Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym” – tak zapisano w art. 1 obowiązujących przepisów konstytucyjnych. Państwo prawne to państwo, w którym reguły gry między jednostką i władzą są jasne, stabilne i powszechnie znane. To państwo, w którym obywatel z bardzo dużym prawdopodobieństwem może przewidzieć, jaka będzie reakcja władz na jego postępowanie, gdyż w państwie tym rządzi przejrzyste prawo, a nie arbitralna wola urzędnika czy funkcjonariusza.

Oczywiście państwo prawne nie musi być państwem demokratycznym, demokratyczne zaś nie musi być prawnym.

Prawa i wolności człowieka występują wyłącznie w relacjach jednostki z państwem. Jest to tzw. wertykalne działanie tych praw. Próby opisu stosunków pomiędzy ludźmi, opierające się na metodyce i terminologii praw człowieka (tzw. Horyzontalne działanie tych praw) nie powiodły się i dziś, gdy mówimy o prawach człowieka, ograniczamy się do stosunków między człowiekiem a państwem. Oczywiście życie rodzinne, miłość, przyjaźń, stosunki sąsiedzkie są źródłem licznych uprawnień i zobowiązań, nie jest to jednak domena praw człowieka.

Prawa człowieka to prawa indywidualne, nie zaś zbiorowe (kolektywne). Ich podmiotem jest pojedynczy człowiek. Nie można, więc mówić w obrębie praw człowieka o prawach mniejszości narodowych – to język i domena polityka (takim zbiorowym prawem byłoby np. prawo do autonomii), – lecz o prawach osób należących do mniejszości narodowych. Nie o prawach inwalidów jako grupy, lecz o prawach każdego z nich z osobna. Jedyną niekonsekwencją przy rozróżnianiu praw indywidualnych i grupowych jest wprowadzenie w latach sześćdziesiątych do obu ONZ-owskich Międzynarodowych Paktów Praw Człowieka art. 1, głoszącego, iż „narody mają prawo do samostanowienia”. Praw narodów nie da się wyprowadzić z praw indywidualnych, są to typowe prawa kolektywne. Przyczyny wprowadzenia tego zapisu miały polityczny charakter, dziś w każdym razie, mówiąc o prawach człowieka mówimy o prawach jednostek, nie zaś narodów, klas społecznych czy stanów.

Rozróżnia się dwie zasadnicze grupy tzw. Praw człowieka: prawa materialne i prawa proceduralne.

Prawa materialne to konkretne wolności i prawa przysługujące człowiekowi: wolność słowa, sumienia, wyznania, wyboru miejsca pobytu, prawo do nauki itp. Prawa proceduralne są to dostępne człowiekowi sposoby działania i związane z nimi instytucje, pozwalające jednostce wyegzekwować od rządzących przestrzeganie wolności i realizację praw.

Czasami podział ten nie jest ostry, np. prawo do sądu uznane może być w niektórych sytuacjach za materialne (gdy korzystamy z sądu

jako arbitra rozsądzającego nasz spór z innym człowiekiem), w innych zaś za proceduralne (gdy występujemy do sądu przeciw instytucji, która naruszyła nasze prawa).

Prawa materialne dzielą się na prawa i wolności. Prawo (niekiedy mówi się: prawo pozytywne) to obowiązek rządzących zrobienia czegoś czynnie dla każdego z nas. Na przykład prawo do nauki nakłada na rządzących odpowiedzialność za spowodowanie istnienia sieci szkół, umożliwiającej każdemu dziecku pobieranie nauki. Jak rozwiązana jest kwestia płatności, czy opłaty za szkołę wnoszone są do niej bezpośrednio, czy w formie podatku do budżetu, który pośredniczy w przekazaniu pieniędzy szkole, to sprawa wtórna, ale jeśli dziecko nie będzie miało możliwości kształcenia się (choćby ze względu na brak skutecznego systemu stypendialnego w pierwszym z tych rozwiązań), będziemy mieć do czynienia z naruszeniem prawa do nauki. Podobnie prawo do sądu i obowiązek zbudowania sieci sądów, co umożliwi każdemu oddanie sądowi do osądzenia ważnej dla niego sprawy.

Wolność (niekiedy nazywa się ją prawem negatywnym) to nałożone na rządzących zakazy ingerowania w określone obszary naszego życia. Wolność słowa, wyznania itp. To zakazy wtrącania się władz państwowych w te dziedziny ludzkiej aktywności. Krótko mówiąc, jeśli mam prawo, to obowiązkiem władzy jest coś dla mnie czynnie zrobić, jeśli przysługuje mi wolność, państwo ma się od działania wstrzymać.

Tradycja języka polskiego niekiedy jest sprzeczna z tą systematyką – literalnie rozumiane prawo do życia oznaczałoby, iż państwo ma mnie uczynić nieśmiertelnym, tymczasem chodzi tu

bardziej o wolność życia, a prawo do zgromadzeń to zakaz ingerowania w to, gdzie i pod jakimi hasłami gromadzą się pokojowo ludzie, a więc wolność zgromadzeń. Walka z normą językową jest trudna i niezbyt celowa, niemniej rozróżnianie praw pozytywnych i negatywnych jest istotne.

Niektóre z praw określa się jako niezbywalne. Są to przysługujące jednostce prawa, z których nie może ona zrezygnować. Podpisany przez kogoś dokument, iż zrzeka się on wolności osobistej i oddaje się komuś w niewolę, nie będzie miał żadnych skutków prawnych – jest od początku bez znaczenia. Skutecznie natomiast możemy dysponować majątkiem i ograniczyć swoje prawo własności – własność nie jest prawem niezbywalnym.

Skoro prawa i wolności człowieka rozgrywają się pomiędzy jednostką i władzą, należy wskazać, iż istnieją trzy zasadniczo różne podejścia do natury tych stosunków.

Pierwsze zakłada, iż pierwotna jest władza i to ona w łaskawości i dobroci swojej nadaje ludziom pewne prawa. Ludzie mają, więc ich tyle, ile władza zechciała im udzielić. Podejście to znajdujemy we wszystkich konstytucjach komunistycznych¹, można też znaleźć je w niektórych dziewiętnastowiecznych konstytucjach europejskich.

Drugie oparte jest na modelu umowy społecznej: władza, a z drugiej strony lud, rozumiany jako zbiór jednostek (nie zaś jako marksistowskie społeczeństwo, które stanowiąc „nową jakość”, może mieć swoje własne, niezależne od woli i interesu jego członków, cele), zawiera umowę. Rządzeni godzą się świadczyć coś na

CO TO SĄ PRAWA CZŁOWIEKA?

rzecz władcy (np. płacić podatki), władza zaś zobowiązuje się robić coś dla ludzi (realizować ich prawa) i wstrzymać się od ingerencji w niektóre obszary ich życia (uznawać wolności). Umowa taka, bardziej lub mniej korzystna dla poszczególnych stron, uzupełniona opisem struktury aparatu władzy, nosi często nazwę konstytucji.

Trzecie podejście typowe jest dla myślenia amerykańskiego. Ludzie, wyposażeni w naturalne, wynikające z istoty ich człowieczeństwa wolności i prawa, postanawiają utworzyć państwo i powołać władzę, by lepiej i wygodniej im się żyło. Aby państwo mogło działać, ograniczają dobrowolnie niektóre ze swych praw i przekazują je do dyspozycji państwa, np. ograniczają swą własność i godzą się płacić podatki, ograniczają swą wolność i zobowiązują się w miarę potrzeby służyć w armii.

Ten model jest zasadniczo różny od pierwszego. W pierwszym ludzie mieli tyle praw, ile nadała im władza, w trzecim władza ma tyle uprawnień, ile przekazali jej ludzie. Te różnice w myśleniu mają poważne konsekwencje praktyczne. Jeśli wybrać normę prawną i poprosić o zastosowanie jej do konkretnego, zręcznie wybranego przypadku, to kierując się pierwszym i trzecim rozumowaniem relacji jednostka – władza, otrzymuje się różne rozstrzygnięcia, a więc nawet te same przepisy kształtować mogą inną rzeczywistość społeczną. Trzecie z tych podejść, mówiące, że rządzącym wolno wszystko, czego prawo nie zakazuje, jest jedną z podstaw koncepcji praw człowieka. Należy przy tym pamiętać, iż rozważamy jedynie problem stosunków jednostka – władza i że

stwierdzenie, że człowiekowi wolno wszystko, czego prawo nie zabrania, ogranicza jedynie możliwość opartej na przymusie ingerencji państwa w liczne dziedziny naszego życia, nie zmniejszając w niczym naszych zobowiązań moralnych wobec bliskich, sąsiadów czy po prostu innych ludzi.

Podstawowym pojęciem w koncepcji praw człowieka jest niezbywalna godność osobowa człowieka, czy też w języku nauki społecznej Kościoła katolickiego godność osoby ludzkiej. Godność osobowa związana jest z samą istotą człowieczeństwa, wynika z faktu bycia człowiekiem, posiada ją i niemowlę, które niczego dobrego ani złego w życiu jeszcze nie dokonało, i największy zbrodniarz. Godność osobową należy odróżnić od godności osobistej, która jest pojęciem bliskim honorowi – na tę godność należy zapracować, rośnie, gdy postępujemy szlachetnie i prawo, można ją stracić, gdy postąpimy podle. Dla praw człowieka ważna jest ta pierwsza – godność osoby ludzkiej. Uzasadnienia jej można szukać w religiach i filozofiach. Dla chrześcijanina wynika ona z tego, że człowiek stworzony na obraz i podobieństwo Boga nosi w sobie część godności swego Stwórcy. Okazuje się jednak, że dla dalszego rozumowania nie jest szczególnie istotne, jak uzasadnimy istnienie godności osobowej człowieka, w jakiej religii czy filozofii będziemy go poszukiwać, gdyż i tak, rozważając konsekwencje istnienia tej godności, dostawiamy w końcowym efekcie bardzo zbliżone katalogi wolności i praw przysługujących człowiekowi w jego relacjach z władzą państwową, praw chroniących człowieka przed poniżeniem, upokorzeniem, nieludzkim traktowaniem przez potężne, wyposażone w środki przymusu państwo.

Te prawa i wolności stanowią otoczkę, tarczę chroniącą godność każdego człowieka przed zamachem ze strony władzy. Prawa człowieka nie gwarantują, więc tego, że będziemy kochani, szczęśliwi, że dobrze się nam będzie wiodło, nie gwarantują nawet sprawiedliwości ani minimum dobrobytu – chronią nas jedynie przed upokorzeniem, zamachem na naszą godność i to tylko ze strony jednego, ale najpotężniejszego z potencjalnych naruszcycieli – władzą państwową, co w demokracji przekłada się na wolę większości.

Prawa człowieka pozwalają zachować jednostce indywidualizm, przetrwać jako osoba niepowtarzalna, nigdy, bowiem dokąd nie było i nigdy nie będzie już kogoś takiego jak każdy z nas, z naszym indywidualnym bagażem wspomnień, uczuć, myśli. Przeciwnieństwem systemów szanujących niepowtarzalność i indywidualizm każdego z nas są totalitaryzmy budujące „nowego człowieka”, który ma być zestandaryzowany, wymyślony przez dyktatorów. Tacy idealni obywatele mówią to samo, myślą tak samo, a w skrajnym wariacie ubrani w północnokoreańskie czy chińskie mundurki lub brązowe koszule maszerują w krok lub układają się na stadionach w żywe obrazy ku czci Wodza-Ojca lub organizującej ich życie Idei.

Z godności osobowej człowieka wyprowadza się dwa podstawowe pojęcia: wolność i równość. Wolność po dziś dzień ma inne nieco znaczenie w Ameryce Północnej i w Europie. Wynika to z historycznych uwarunkowań i innej sytuacji ludzi na tych kontynentach u schyłku XVIII w., gdy kształtowała się współczesna koncepcja praw człowieka. W Ameryce osadnicy szli na Zachód, było do woli urodzajnych ziem, a państwo, które tworzyli, potrzebne im było

jedynie do obrony przed wrogiem wewnętrznym i zewnętrznym. Miało stworzyć instytucję szeryfa i wymiar sprawiedliwości, które chroniły przed tym pierwszym, oraz armię, która broniłaby przed drugim z nich. Indianie traktowani byli jako wróg zewnętrzny. Każda – dalsza ingerencja państwa w życie osadników byłaby nie tylko zbędna, ale wręcz niepożądana – zmniejszałaby ich szanse na sukces. Stąd powstała koncepcja wolności od państwa, które – ograniczone do roli stróża nocnego – pełnić miało wyłącznie funkcje obronne. Jednocześnie w preambule Deklaracji Niepodległości pojawił się zapis o prawie dążenia do szczęścia, prawie rozumianym jako prawo negatywne: Amerykanin jest wolny w swym dążeniu do szczęścia, a państwo ma mu w tym nie przeszkadzać.

W tym samym czasie w Europie nie było wolnej ziemi do wzięcia, większość ludzi pracowała na cudzej i poddana była władzy ekonomicznej, niekiedy i sądniczej wielkich właścicieli ziemskich. Ludzie ci oczekiwali, że państwo, które władne jest zrobić porządek z ich bezpośrednimi ciemiężycielami, da im wolność. Stąd powstała koncepcja wolności przez państwo. Towarzyszyło jej oczekiwanie, iż państwo uszczęśliwi każdego z obywateli i zapisane w tym sensie prawo do szczęścia znalazło swe odbicie w dokumentach Rewolucji Francuskiej. Roszczeniowość europejskiej koncepcji wolności znalazła z czasem odbicie w historii, to tu pojawiły się rządy, które wierzyły, iż wiedzą, co dobre jest dla ludzi i jak ich można uszczęśliwić i o zgrozo, niektóre próbowały nawet to realizować.

Słowo „równość”, gdy pada z ust polityków, ma rozmaite znaczenie. Gdy posługuje się nim ktoś o, upraszczając nieco, komunistycznym rodowodzie ideologicznym, ma na myśli równość

CO TO SĄ PRAWA CZŁOWIEKA?

należnych świadczeń, warunków życia. Uosobieniem tego myślenia było hasło „wszyscy mamy takie same żołądki”, a więc wszystkim należy się to samo.

Równość w ustach socjalisty oznacza równość szans. Ludzie, wchodząc w życie, powinni mieć te same szanse, później zdolny i pracowity zrobi karierę, inny nie, ale punkt startu powinien być równy. Ten sposób myślenia pojawia się w koncepcji praw człowieka przy zagadnieniach praw osób należących do mniejszości narodowych i społecznych.

Wreszcie dla liberała równość oznacza równość praw i równość przed prawem. Równość praw to pojęcie bardzo bliskie zakazowi dyskryminacji. Dyskryminacją zaś jest każde nie uzasadnione racjonalnie, wręcz fizycznie czy biologicznie, zróżnicowanie praw lub uprawnień. Tak, więc przepis zabraniający niewidomemu prowadzenia samochodu nie byłby dyskryminacją, jest bowiem racjonalnie uzasadniony, natomiast zakaz wydawania prawa jazdy blondynkom lub Cyganom byłby z pewnością przejawem dyskryminacji. Można w praktyce tworzyć systemy prawne wolne od dyskryminujących przepisów, nie udało się jednak, jak dokąd, zbudować systemu spełniającego drugi z liberalnych czynników równości: równości przed prawem. Wszędzie człowiek bogaty czy znany lepiej jest traktowany przez funkcjonariuszy państwa, niż członek stygmatyzowanych, spotykających się ze społeczną pogardą grup. Wymyśla się rozmaite systemy mające niwelować tę różnicę, nigdzie nie udało się jednak w pełni tego osiągnąć i być może postulat równego traktowania jest celem praktycznie nieosiągalnym, co nie znaczy, iż należy przestać dążyć do jego

realizacji. Oczywiście w stosunkach społecznych czy międzyludzkich mogą pojawiać się elementy nieracjonalnego różnicowania, jest to jednak zagadnienie odrębne od relacji jednostka – państwo, do którego to się ograniczamy.

Rozważania nad równością i wolnością są punktem wyjścia do formułowania katalogów praw materialnych i budowania instytucji i procedur gwarantujących przestrzeganie przez państwo treści tych katalogów.

Większość praw materialnych to prawa ograniczone. Spośród ujętych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jedynie wolność od tortur i wolność od niewolnictwa nie może być ograniczona w żadnych okolicznościach. Pozostałe, gdy realizacja ich pozostaje w konflikcie z prawami i wolnościami innych ludzi lub dobrami, takimi jak na przykład bezpieczeństwo państwa, można je ograniczyć. Ograniczenia te dopuszczalne są jednak tylko ze względu na konkretnie wskazane cele, można to robić jedynie ustawą – sam rząd nie może wprowadzić takich ograniczeń; dopuszczalne jest jedynie najmniejsze ograniczenie wystarczające do ochrony dobra, z którym realizacja prawa znalazła się w kolizji; wreszcie forma ograniczenia musi być dopuszczalna w demokratycznym społeczeństwie wolnych ludzi. To, czy ograniczając prawa nie naruszono tych czterech warunków, bada Europejski Trybunał Praw Człowieka. Nie jest więc na gruncie prawa europejskiego zasadna obawa, typowa dla nas, wychowanych w komunizmie – że jeżeli władza będzie mogła ograniczać prawo, to w praktyce je zlikwiduje. Ograniczenia są i muszą być dopuszczalne, ale ich zakres i forma są bardzo restrykcyjnie badane. Tak więc możliwość

ograniczenia praw człowieka nie likwiduje w żadnym wypadku ich istoty. Poszukiwanie granicy praw i wolności człowieka bywa trudne, jest źródłem konfliktów, a rozwój nauki i technologii wywołuje coraz to nowe problemy.

Samo uznanie praw i wolności człowieka nie ma większego znaczenia, jeśli nie istnieją procedury pozwalające każdemu skutecznie obronić się przed ich naruszeniem. Rządzący zawsze mają bowiem skłonność do naruszenia praw poddanych, gdyż naruszając je rządzić można skuteczniej i szybciej, niekiedy zmierzając ku chwalebnym i szczytnym celom. Ta skłonność władzy jest ponadustrojowa, stąd fundamentalny problem zbudowania zapobiegających temu procedur, które uniemożliwią rządzącym pójście „na skróty”. Szczególnie wyraźnie widoczne było to w PRL, w którym w konstytucji zapisano pewne prawa człowieka i który ratyfikował w 1976 r. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, ale którego obywatele nie dysponowali prawami proceduralnymi – nie było drogi pozwalającej oskarżyć urzędnika w gminie, policjanta czy ministra o łamanie przysługujących nam praw, a powoływanie się na konstytucję lub międzynarodowe prawo mogło się spotkać w najlepszym razie z łagodną kpiną. W rozwiniętych państwach demokratycznych ochronie praw i wolności człowieka służą sądy, w tym administracyjne i konstytucyjne, parlamentarni rzecznicy praw (ombudsmeni), instytucje obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej i obywatelskiego referendum, obywatelskie prawo skargi do trybunału konstytucyjnego i międzynarodowych traktatów dotyczących praw człowieka, działające w oparciu o dobrą legislację organizacje pozarządowe, prawo

do petycji itd. Niektóre prawa materialne, jak wolność słowa, prawo do informacji o działaniu władz państwowych, wolność zgromadzeń i stowarzyszania się, są nie tylko wartościami chronionymi i instrumentami ułatwiającymi ochronę innych praw. Wreszcie dobry system polityczny państwa z wyraźnie rozdzielonymi, kontrolującymi się wzajemnie i równoważącymi się władzami: ustawodawczą i sądowniczą ułatwia ochronę praw człowieka.

Prawa człowieka rozwijają się z czasem i katalog ich poszerza się tak w wewnętrznych systemach prawnych państw, jak i w prawie międzynarodowym (warto przy tym pamiętać, że prawo międzynarodowe określa minimalny standard ochrony praw człowieka wspólny dla państw o różnych tradycjach i kulturach, dalsze zaś prawa i wolności dołączone są do tych powszechnie uznanych katalogów przez prawo krajowe). Obok dyskusji o dalszych prawach pojawiają się nowe problemy i zagrożenia – jak choćby zagrożenie prawa do prywatności ze strony rozwijającej informatyki czy nowe problemy związane z granicami wolności badań naukowych. Formułuje się więc nowe prawa i wolności, poszukuje procedur skuteczniej gwarantujących ich przestrzeganie oraz za pomocą rozmaitych technik przeciwdziała się naruszeniu przez rządzących formalnie uznanych dziś praw człowieka. Ponieważ skłonność do ograniczeń praw jednostek jest immanentną cechą władzy, w tym władzy większości, wydaje się, że społeczne działania na rzecz praw człowieka potrzebne będą zawsze. Dziś widać, że im bardziej dojrzała jest demokracja, tym silniejsze i liczniejsze są organizacje chroniące indywidualizm i неповtarzalność osoby ludzkiej przed zakusami rządzących.

CO TO SĄ PRAWA CZŁOWIEKA?



CO NALEŻY NAPRAWIĆ?

Spotkanie poświęcone jest aktywnemu poznaniu swojej najbliższej okolicy, by spojrzeć na nią pod kątem przestrzegania/naruszeń praw człowieka.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- nauczenie się opisywania otaczającej rzeczywistości językiem praw człowieka
- poznanie tekstu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i umiejętność wskazania konkretnych naruszeń praw w niej zawartych
- próba zdiagnozowania lokalnych problemów
- zaznaczenie na mapie miejsc i obszarów mogących być miejscem naruszeń praw człowieka
- poznanie jak największej ilości metod działań na rzecz praw człowieka
- kształtowanie umiejętności skutecznego przygotowania akcji publicznej

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- mapa z poprzednich zajęć
- powielony kilka razy tekst Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka – jeden dla każdej z grup (Załącznik 1)
- flaga, np. Tybetu, Białorusi (koniecznie niepodległościowa biało-czerwono-biała), ewentualnie jakaś inna, najlepiej mało znana. Może to być także abstrakcyjny kawałek płótna czy biały arkusz papieru.
- dla chętnych po zajęciach: komputer, Internet, głośniki, ewentualnie projektor

● **ZADANIA:**

1. Spacer – podsumowanie pracy domowej – 45 minut

Poproś każdą z grup o przygotowanie notatek z pracy domowej (spaceru po najbliższej okolicy).

Uwaga: Jeśli grupy miały kłopot ze zidentyfikowaniem problemów spróbujcie pomóc, zadając pytania dodatkowe. Poniżej zamieszczamy kilka propozycji:

1. Na co zwróci uwagę osoba z niepełnosprawnością ruchową?
 - czy w przestrzeni publicznej występują bariery architektoniczne (schodki do urzędów, brak chodnika, autobus pks z wysokimi schodami, wąskie przejścia, furtki, wysokie laby w urzędach, itp.)?
 - czy ma do kogo zwrócić się o pomoc (np. poprzez użycie specjalnego dzwonka)?
 - czy są windy bądź podjazdy?
2. Na co zwróci uwagę młoda kobieta pracująca na drugą zmianę?
 - czy ulice są oświetlone?
 - czy musi iść przez zarośnięte chaszczami ścieżki/chodnik?
 - czy nie musi przechodzić koło miejsc uważanych za niebezpieczne, gdzie mogą napotkać osoby agresywne czy pod wpływem alkoholu?

3. Co jest istotne dla osoby tymczasowo zatrzymanej przez policję?

- czy w ogóle w naszej miejscowości jest komisariat?
- czy policja przestrzega zasad związanych z zatrzymaniem (poinformowanie o prawach, możliwość powiadomienia rodziny, przedstawienie zarzutów, itp.)?
- czy na komisariacie bądź w radiowozie nie dochodzi do naruszenia nietykalności (pobicia, tortury, itp.)?

4. Jak w naszej okolicy będzie czuć się cudzoziemiec/ka?

- czy w przypadku zagrożenia osoba będzie w stanie wezwać pomoc (czy osoby obsługujące numery alarmowe znają języki obce)?
- czy w przypadku kontaktu z urzędnikami, znajdzie się ktoś kto wyjaśni w języku obcym procedury, przetłumaczy druki?

5. Co może być istotne dla osoby homoseksualnej?

- czy w przypadku ataku, wyzwisk, zaczepki policja bądź straż miejska udzieli jej pomocy?
- czy istnieje jakiś urząd, komórka organizacyjna, instytucja, która pomaga przeciwdziałać dyskryminacji?

6. Na co zwróci uwagę osoba starsza?

- czy chodniki nie są dziurawe?
- czy informacje w urzędach są wydrukowane wystarczająco wyraźną czcionką?
- czy w przypadku kiedy w danym urzędzie trzeba dłużej poczekać, są ławki?

7. Jak się będzie czuło dziecko samotnie wracając ze szkoły?

- czy są w pobliżu osoby, które w razie zaczepki, udzielą pomocy?

- czy w danym miejscu jest bezpiecznie (jasno, można przejść bezpiecznie przez ulicę, itp.)

Rozdaj każdej z grup tekst Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (Załącznik 1). Poproś o odnalezienie w niej zapisów pozwalających nazwać zauważone problemy językiem praw człowieka.

W ramach prezentacji poproś każdą z grup o zaznaczenie na mapie miejsca ze zidentyfikowanymi problemami (lub tymi, które są potencjalnym miejscem gdzie owe problemy mogą się pojawić). Do każdego z zapisów dopiszcie odpowiednie prawo lub wolność, które może być naruszane oraz odpowiedni artykuł z PDPCz.

Przykładowe połączenia np. więzienie – podejrzenie bicia zatrzymanych – wolność od tortur (art.)5, mieszkanie – awantura domowa – prawo do bezpieczeństwa (art. 3), itp.

Na koniec, jeśli do niektórych praw nie przyporządkowano miejsca/przypadku, należy odwrócić zadanie i zastanowić się czy, na mapie można zaznaczyć miejsce, w którym do naruszenia owego prawa mogłoby potencjalnie dojść.

Możecie także zastanowić się, czy grupy znalazły takie problemy, które nie mieszczą się w obszarze praw człowieka. Starajcie się przeanalizować, czy rzeczywiście państwo/władza nie ma wpływu na taką sytuację?

Przykładem może być agresywne zachowanie nastolatków zaczepiających innych. Z jednej strony działanie to nie odnosi się do relacji jednostka-władza, z drugiej jednak strony państwo ma zapewnić każdej osobie bezpieczeństwo. Poza tym istotną rolę w życiu społecznym odgrywać powinna edukacja, która ma zapobiegać agresji rówieśniczej.

CO NALEŻY NAPRAWIĆ?

2. Flaga czyli robimy akcję! – 45 minut

Uwaga: Poniższe ćwiczenie służy praktycznemu poznaniu zagrożeń wynikających ze złe przygotowanej akcji publicznej.

Zapytaj uczestników/czki, czy zależy im na wolności Tybetu (lub odpowiednio do przygotowanej flagi: Białorusi lub innego państwa. Możesz też użyć innej flagi, baneru, papieru. Wtedy pamiętaj o tym by wcześniej przygotować sobie dobre pytanie – ideę, którą chcecie promować, np. jeśli dysponujecie czystą kartką – możecie powiedzieć, że symbolizuje ona walkę z rasizmem). Poproś, by te osoby, które są gotowe podjąć działania na rzecz Białorusi (lub innej, wcześniej wybranej idei) podniosły ręce. Wybierz jedną z nich, tą, która wydaje się najbardziej zdeterminowana.

Wyjmij wcześniej przygotowaną flagę. Bez dodatkowych wyjaśnień wręcz flagę wybranej osobie i powiedz, że za chwilę wyjdziecie na ulicę. Wybrana osoba ma za zadanie sama, przez 10 minut, chodzić po ulicach wymachując flagą. Reszta grupy ma za zadanie z daleka, dyskretnie obserwować, co się będzie działo.

Dobrze jest wcześniej wyznaczyć trasę, po której będzie szła osoba z flagą, by grupa mogła obserwować tą osobę, tak, by nie było między nimi kontaktu – by grupa nie wspierała tej osoby.

Po 10 minutach razem wracacie do sali i siadacie w kręgu.

Poproś, by osoba, która nosiła flagę, powiedziała, jak się czuła, jakie towarzyszyły jej emocje. Potem możesz zapytać pozostałe

osoby o ich refleksje. Zapytaj, czy inne osoby zdecydowałyby się powtórzyć taki spacer.

Zapytaj, co pomogłoby osobie z flagą. Wypiszcie na kartonie w dwóch kolumnach, co PRZESZKADZAŁO oraz to, co MOGŁOBY POMÓC.

Powinny znaleźć się tam kwestie związane z poczuciem braku sensu, stresem, zakłopotaniem, a w drugiej kolumnie wsparcie grupy, wiedza o celu akcji przechodniów, materiały informacyjne, ktoś z tubą, itp.



Na koniec zapytaj, czy przeprowadzony przed chwilą „spacer z flagą” miał sens? Czy dzięki niemu udało się cokolwiek zmienić?

Uwaga: Podczas analizowania tego, co przed chwilą miało miejsce, postaraj się doprowadzić do wspólnej refleksji, że nie każda, nawet mocno porywająca i efektowna aktywność ma głębszy sens. Z samej wiary w nasze dobre intencje i chęci zmiany świata nie zawsze wynika jakakolwiek korzyść. Nawet olbrzymia ilość emocji i potu włożona w samo działanie, czasami nie przynosi żadnych pozytywnych rezultatów. Może jedynie skończyć się rozczarowaniem i zniechęceniem do podejmowania kolejnych wyzwań. Spacer z flagą, którego żadna z obserwujących go osób nie rozumiała, był tego dobitnym przykładem.

Spróbujcie wspólnie, w punktach wypisać najważniejsze elementy dobrej akcji.

Powinny się tam znaleźć:

- cel akcji znany i zaakceptowany przez wszystkie zaangażowane w akcję osoby,
- dokładny plan akcji – scenariusz,
- dokładny podział zadań,
- przygotowane materiały na demonstrację (flagi, transparenty, ulotki),
- wcześniej rozesłane materiały do mediów,
- wyznaczona i przygotowana osoba do kontaktów z mediami.

3. Dobre przykłady (opcjonalnie) – 15 minut

Jeśli wystarczy wam czasu i chęci, możecie zrobić sobie wspólny przegląd ciekawych akcji:

● Poczynania ulicznego happenera (Remi Gaillard 1999/2009)

<http://www.youtube.com/watch?v=Bb6K868RCVY>

Uwaga: Warto skomentować, że czasami nawet bardzo śmieszne dla nas, widzów, akcje, mogą być mało śmieszne dla „ofiar” żartów. Niektóre również mogą stanowić naruszenie prawa – a do tego absolutnie nie namawiamy. Poniższy przykład ma służyć jedynie inspiracji.

● Alternatywne otwarcie Olimpiady w Pekinie (Lublin)

<http://www.youtube.com/watch?v=4ajBt9o8soE>

● Tymon Tymański o nietypowej akcji Amnesty International:

<http://www.youtube.com/watch?v=bblBh3czlQw>

● Akcja Amnesty International „Drzewo praw człowieka”:

Aktywiści/stki stworzyli symboliczne drzewo z drutów i siatki i postavili je w południe na gwarnym placu. Każdy mógł podejść i przeczepić żółty listek z życzeniami dla społeczności z Deltą Nigru w Nigerii, których środowisko zostało zniszczone przez wyciek ropy. Zbierano podpisy pod petycją domagającą się egzekwowania prawa wobec korporacji paliwowych łamiących prawa człowieka.

<http://www.youtube.com/watch?v=QdQL3KW80hM>

● Flash mob: recycling a bottle (akcja ekologiczna, dobry przykład małej, niskokosztowej, ale bardzo spektakularnej akcji)

<http://www.youtube.com/watch?v=GYnd5JRu86E>

● Akcja marketingowa francuskiej kolei wykorzystująca element zaskoczenia (Voyages-SNCF, Bonjour-Au Renoir)

<http://www.youtube.com/watch?v=aAFhbKAAUqO>

CO NALEŻY NAPRAWIĆ?



Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

PREAMBUŁA

Trzecia Sesja Ogólnego Zgromadzenia ONZ, obradująca w Paryżu, uchwaliła 10 grudnia 1948 roku jednomyślnie Powszechną Deklarację Praw Człowieka. Dokument ten stanowi niewątpliwie jedno z największych i najtrwalszych osiągnięć ONZ. Przetłumaczona na większość języków świata Powszechna Deklaracja Praw Człowieka zbiera oraz porządkuje osiągnięcia i postulaty człowieka, który od wielu setek lat toczy nie skończoną jeszcze walkę o swoją wolność i swoją godność.

ZWAŻYWSZY, że uznanie przyrodzonej godności oraz równych i niezbywalnych praw wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata,

ZWAŻYWSZY, że nieposzanowanie i nieprzestrzeganie praw człowieka doprowadziło do aktów barbarzyństwa, które wstrząsnęły sumieniem ludzkości, i że ogłoszono uroczyste jako najwznioślejszy cel ludzkości dążenie do zbudowania takiego świata, w którym ludzie korzystać będą z wolności słowa i przekonań oraz z wolności od strachu i nędzy,

ZWAŻYWSZY, że konieczne jest zawarowanie praw człowieka przepisami prawa, aby nie musiał – doprowadzony do ostateczności – uciekać się do buntu przeciw tyranii i uciskowi,

ZWAŻYWSZY, że konieczne jest popieranie rozwoju przyjaznych stosunków między narodami,

ZWAŻYWSZY, że Narody Zjednoczone przywróciły swą wiarę w podstawowe prawa człowieka, godność i wartość jednostki oraz w równouprawnienie mężczyzn i kobiet, oraz wyraziły swe zdecydowanie popierania postępu społecznego i poprawy warunków życia w większej wolności,

ZWAŻYWSZY, że Państwa Członkowskie podjęły się we współpracy z Organizacją Narodów Zjednoczonych zapewnić powszechne poszanowanie i przestrzeganie praw człowieka i podstawowych wolności,

ZWAŻYWSZY, że jednakowe rozumienie tych praw i wolności ma olbrzymie znaczenie dla ich pełnej realizacji,

PRZETO ZGROMADZENIE OGÓLNE

Ogłasza Uroczyste niniejszą Powszechną Deklarację Praw Człowieka jako wspólny najwyższy cel wszystkich ludów i wszystkich narodów, aby wszyscy ludzie i wszystkie organy społeczeństwa – mając stale w pamięci niniejszą Deklarację – dążyły w drodze nauczania i wychowywania do rozwijania poszanowania tych praw i wolności i aby zapewniły za pomocą postępowych środków o zasięgu krajowym i międzynarodowym powszechne i skuteczne uznanie i stosowanie tej Deklaracji zarówno wśród narodów Państw Członkowskich, jak i wśród narodów zamieszkujących obszary podległe ich władzy.

ARTYKUŁ 1

Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

ARTYKUŁ 2

Każdy człowiek posiada wszystkie prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji bez względu na jakiejkolwiek różnice rasy, koloru, płci, języka, wyznania, poglądów politycznych i innych, narodowości, pochodzenia społecznego, majątku, urodzenia lub jakiegokolwiek innego stanu.

Nie wolno ponadto czynić żadnej różnicy w zależności od sytuacji politycznej, prawnej lub międzynarodowej kraju lub obszaru, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy dany kraj lub obszar jest niepodległy, czy też podlega systemowi powiernictwa, nie rządzi się samodzielnie lub jest w jakikolwiek sposób ograniczony w swej niepodległości.

ARTYKUŁ 3

Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby.

ARTYKUŁ 4

Nie wolno nikogo czynić niewolnikiem ani nakładać na nikogo służebności; niewolnictwo i handel niewolnikami są zakazane we wszystkich swych postaciach.

ARTYKUŁ 5

Nie wolno nikogo torturować ani karać lub traktować w sposób okrutny, niehumanitarny lub poniżający.

ARTYKUŁ 6

Każdy człowiek ma prawo do uznawania wszędzie jego osobowości prawnej.

ARTYKUŁ 7

Wszyscy są równi wobec prawa i mają prawo, bez jakiejkolwiek różnicy, do jednakowej ochrony prawnej. Wszyscy mają prawo do jednakowej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją, będącą pogwałceniem niniejszej Deklaracji, i przed jakimkolwiek narażeniem na taką dyskryminację.

ARTYKUŁ 8

Każdy człowiek ma prawo do skutecznego odwoływania się do kompetentnych sądów krajowych przeciw czynom stanowiącym pogwałcenie podstawowych praw przyznanych mu przez konstytucję lub przez prawo.

ARTYKUŁ 9

Nikogo nie wolno samowolnie aresztować, zatrzymać lub wygnać z kraju.

ARTYKUŁ 10

Każdy człowiek ma na warunkach całkowitej równości prawo, aby przy rozstrzyganiu o jego prawach i zobowiązaniach lub o zasadności wysuwanego przeciw niemu oskarżenia o popełnienie przestępstwa być słuchanym sprawiedliwie i publicznie przez niezależny i bezstronny sąd.

ARTYKUŁ 11

1. Każdy człowiek oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo, aby uznawano go za niewinnego dopóty, dopóki nie udowodni mu

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA

się winy zgodnie z prawem podczas publicznego procesu, w którym zapewniono mu wszystkie konieczne środki obrony.

2. Nikt nie może być skazany za przestępstwo z powodu działania lub zaniechania nie stanowiącego w chwili jego dokonania przestępstwa według prawa krajowego lub międzynarodowego. Nie wolno także wymierzać kary wyższej niż ta, która była przewidziana w chwili popełnienia przestępstwa.

ARTYKUŁ 12

Nie wolno ingerować samowolnie w czyjekolwiek życie prywatne, rodzinne, domowe, ani w jego korespondencję, ani też uwłaczać jego honorowi lub dobremu imieniu. Każdy człowiek ma prawo do ochrony prawnej przeciwko takiej ingerencji lub uwłaczaniu.

ARTYKUŁ 13

1. Każdy człowiek ma prawo swobodnego poruszania się i wyboru miejsca zamieszkania w granicach każdego Państwa.

2. Każdy człowiek ma prawo opuścić jakikolwiek kraj, włączając w to swój własny, i powrócić do swego kraju.

ARTYKUŁ 14

1. Każdy człowiek ma prawo ubiegać się o azyl i korzystać z niego w innym kraju w razie prześladowania.

2. Nie można powoływać się na to prawo w przypadku ścigania wszczętego rzeczywiście z powodu popełnienia przestępstwa pospolitego lub czynu sprzecznego z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

ARTYKUŁ 15

1. Każdy człowiek ma prawo do posiadania obywatelstwa.

2. Nie wolno nikogo pozbawiać samowolnie obywatelstwa ani nikomu odmawiać prawa do zmiany obywatelstwa.

ARTYKUŁ 16

1. Mężczyźni i kobiety bez względu na jakiegokolwiek różnicę rasy, narodowości lub wyznania mają prawo po osiągnięciu pełnoletności do zawarcia małżeństwa i założenia rodziny. Mają oni równe prawa w odniesieniu do zawierania małżeństwa, podczas jego trwania i po jego ustaniu.

2. Małżeństwo może być zawarte jedynie za swobodnie wyrażoną pełną zgodą przyszłych małżonków.

3. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i Państwa.

ARTYKUŁ 17

1. Każdy człowiek, zarówno sam jak i wspólnie z innymi, ma prawo do posiadania własności.

2. Nie wolno nikogo samowolnie pozbawiać jego własności.

ARTYKUŁ 18

Każdy człowiek ma prawo wolności myśli, sumienia i wyznania; prawo to obejmuje swobodę zmiany wyznania lub wiary oraz swobodę głoszenia swego wyznania lub wiary bądź indywidualnie, bądź wspólnie z innymi ludźmi,

publicznie i prywatnie, poprzez nauczanie, praktykowanie, uprawianie kultu i przestrzeganie obyczajów.

ARTYKUŁ 19

Każdy człowiek ma prawo wolności opinii i wyrażania jej; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnej opinii, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów wszelkimi środkami, bez względu na granice.

ARTYKUŁ 20

1. Każdy człowiek ma prawo spokojnego zgromadzania i stowarzyszania się.

2. Nikogo nie można zmuszać do należenia do jakiegoś stowarzyszenia.

ARTYKUŁ 21

1. Każdy człowiek ma prawo do uczestniczenia w rządzeniu swym krajem bezpośrednio lub poprzez swobodnie wybranych przedstawicieli.

2. Każdy człowiek ma prawo równego dostępu do służby publicznej w swym kraju.

3. Wola ludu jest podstawą władzy rządu; wola ta wyraża się w przeprowadzanych okresowo rzetelnych wyborach, opartych na zasadzie powszechności, równości i tajności, lub na innej równorzędnej procedurze, zapewniającej wolność wyborów.

ARTYKUŁ 22

Każdy człowiek ma jako członek społeczeństwa prawo do ubezpieczeń społecznych; ma również prawo do urzeczywistniania – poprzez wysiłek

narodowy i współpracę międzynarodową oraz zgodnie z organizacją i zasobami każdego Państwa – swych praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, niezbędnych dla jego godności i swobodnego rozwoju jego osobowości.

ARTYKUŁ 23

1. Każdy człowiek ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru pracy, do odpowiednich i zadowalających warunków pracy oraz do ochrony przed bezrobociem.

2. Każdy człowiek, bez względu na jakiejkolwiek różnice, ma prawo do równej płacy za równą pracę.

3. Każdy pracujący ma prawo do odpowiedniego i zadowalającego wynagrodzenia, zapewniającego jemu i jego rodzinie egzystencję odpowiadającą godności ludzkiej i uzupełnianego w razie potrzeby innymi środkami pomocy społecznej.

4. Każdy człowiek ma prawo do tworzenia związków zawodowych i do przystępowania do związków zawodowych dla ochrony swych interesów.

ARTYKUŁ 24

Każdy człowiek ma prawo do urlopu i wypoczynku, włączając w to rozsądne ograniczenie godzin pracy i okresowe płatne urlopy.

ARTYKUŁ 25

1. Każdy człowiek ma prawo do stopy życiowej zapewniającej zdrowie i dobrobyt jego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież, mieszkanie, opiekę lekarską i konieczne

POWSZECHNA DEKLARACJA PRAW CZŁOWIEKA

świadczenia socjalne, oraz prawo do ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, starości lub utraty środków do życia w inny sposób od niego niezależny.

2. Matka i dziecko mają prawo do specjalnej opieki i pomocy. Wszystkie dzieci, zarówno małżeńskie jak i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony społecznej.

ARTYKUŁ 26

1. Każdy człowiek ma prawo do nauki. Nauka jest bezpłatna, przynajmniej na stopniu podstawowym. Nauka podstawowa jest obowiązkowa. Oświata techniczna i zawodowa jest powszechnie dostępna, a studia wyższe są dostępne dla wszystkich na zasadzie równości w zależności od zalet osobistych.

2. Celem nauczania jest pełny rozwój osobowości ludzkiej i ugruntowanie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Krzewi ono zrozumienie, tolerancję i przyjaźń między wszystkimi narodami, grupami rasowymi lub religijnymi; popiera działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych zmierzającą do utrzymania pokoju.

3. Rodzice mają prawo pierwszeństwa w wyborze nauczania, które ma być dane ich dzieciom.

ARTYKUŁ 27

1. Każdy człowiek ma prawo do swobodnego uczestniczenia w życiu kulturalnym społeczeństwa, do korzystania ze sztuki, do uczestniczenia w postępie nauki i korzystania z jego dobrodziejstw.

2. Każdy człowiek ma prawo do ochrony moralnych i materialnych korzyści wynikających z jakiegokolwiek jego działania naukowej, literackiej lub artystycznej.

ARTYKUŁ 28

Każdy człowiek ma prawo do takiego porządku społecznego i międzynarodowego, w którym prawa i wolności zawarte w niniejszej Deklaracji byłyby w pełni realizowane.

ARTYKUŁ 29

1. Każdy człowiek ma obowiązki wobec społeczeństwa, bez którego niemożliwy jest swobodny i pełny rozwój jego osobowości.

2. W korzystaniu ze swych praw i wolności każdy człowiek podlega jedynie takim ograniczeniom, które są ustalone przez prawo wyłącznie w celu zapewnienia odpowiedniego uznania i poszanowania praw i wolności innych i w celu uczynienia zadość słusznym wymogom moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu demokratycznego społeczeństwa.

3. Z niniejszych praw i wolności nie wolno w żadnym przypadku korzystać w sposób sprzeczny z celami i zasadami Organizacji Narodów Zjednoczonych.

ARTYKUŁ 30

Żadnego z postanowień niniejszej Deklaracji nie można rozumieć jako udzielającego jakiegokolwiek Państwu, grupie lub osobie jakiegokolwiek prawa do podejmowania działalności lub wydawania aktów zmierzających do obalenia któregośkolwiek z praw i wolności zawartych w niniejszej Deklaracji.



KTO MOŻE POMÓC?

Podczas tych zajęć grupa odwiedzi instytucję, która ma bezpośredni wpływ na ochronę życia, zdrowia, bezpieczeństwa i mienia mieszkańców okolicy, czyli miejscowy komisariat. Celem zajęć jest przekroczenie niewidocznej bariery związanej z poszukiwaniem pomocy, a także oporu i nieufności wobec instytucji, które są zobowiązane działać, jeśli dochodzi do naruszeń praw człowieka.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- kształtowanie umiejętności identyfikacji osób/instytucji/grup, które mogą pomóc w rozwiązaniu problemów
- poznanie podstaw prawa

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- aparat fotograficzny
(może być w telefonie komórkowym)

Uwaga: Przed zajęciami sprawdź czy, i na jakich zasadach grupa może odwiedzić komisariat.

Nie wspominaj grupie o planowanej wycieczce, by nie wpływać na sposób przygotowania do niej (wizja, że pytania zostaną zadane prawdziwemu funkcjonariuszowi może spowodować autocenzurę).

● **ZADANIA:**

1. Przygotowanie 15 minut

Poproś uczestników/czki o wypisanie wszelkich możliwych problemów, jakie może mieć mieszkani/ka ich okolicy w zakresie bezpieczeństwa. Zapisz je na arkuszu papieru.



KTO MOŻE POMÓC?

2. Wycieczka 60 minut

Wybierzcie się na spacer na najbliższy komisariat policji. Kiedy dotrzecie i spotkacie się z funkcjonariuszem/ką, zachęć uczestników/czki do zadawania pytań. Jeśli się nie pojawią – wyjmij wcześniej przygotowany arkusz. Poproś osoby z grupy, by kolejno odczytywały pytania.

Uwaga: jeśli nie uda się umówić specjalnego spotkania – nie rezygnuj ze spaceru. Komisariat jest miejscem otwartym dla każdego/każdej, więc macie prawo go odwiedzić i obejrzeć.

Wychodząc zróbcie zdjęcie budynkowi komisariatu, spiszcie adres, telefon, nazwisko dzielnicowego.

Uwaga: Jeśli w waszej miejscowości nie ma komisariatu ani posterunku policji, można zmodyfikować zadanie i wcześniej umówić się z funkcjonującym w każdym województwie w Polsce Pełnomocnikiem Komendanta Wojewódzkiego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka. Można to zrobić na dwa sposoby: albo wybrać się na wycieczkę do Komendy Wojewódzkiej, albo, jeśli to niemożliwe, zaprosić go/ją do siebie do szkoły.

Podczas spotkania warto zapytać o to, czy brak łatwego dostępu do policji (np. poprzez wizytę

w komisariacie) nie stanowi problemu z zakresu ochrony praw człowieka (prawo do bezpieczeństwa, ochrona własności).

Dane kontaktowe do komend wojewódzkich są dostępne w Internecie na stronie www.info.policja.pl. Po przejściu należy znaleźć zakładkę „Jednostki”, a następnie przejść do podstrony konkretnego województwa i szukać hasła „prawa człowieka”.

3. Przygotowanie do zadania domowego – 15 minut

Zadanie domowe: do następnego spotkania uczestnicy/czki mają w parach znaleźć jedną z poniższych instytucji, zrobić jej zdjęcie i zebrać następujące dane:

- pogotowie ratunkowe – izba przyjęć – adres, numer/y telefonu, zasady przyjęć (np. obowiązkowe dokumenty, ubezpieczenia),
- prokuratura – jeśli jest – adres, godziny pracy, nazwisko prokuratora, numer telefonu na infolinię,
- sąd rejonowy – adres, godziny pracy, nazwisko prezesa, numer telefonu na infolinię,



- Rzecznik Praw Dziecka – adres, screen strony www, numer telefonu, zdjęcie rzecznika/czki,
- Rzecznik Praw Obywatelskich – adres, screen strony www, numer telefonu, zdjęcie rzecznika/czki,
- Dom Kultury – godziny pracy, nazwisko dyrektora/ki, numer telefonu na infolinię,
- Kuratorium Oświaty – godziny pracy, nazwisko kuratora, numer telefonu na infolinię.
- inne, jeśli macie pomysły.

Uwaga: Jeśli jest za mało instytucji – dopisz kolejne. Jeśli za dużo, zaproponuj uczestnikom/czkom, by spróbowali/ły opisać dwie lub trzy.

Każda grupa powinna na następne zajęcia przynieść wydrukowane zdjęcie. Jeśli wybrana instytucja ma siedzibę w innym mieście – może być wydruk zdjęcia ze strony internetowej – jeśli daną instytucją kieruje osoba powszechnie znana – można zamiast budynku wkleić jej/ jego zdjęcie. Jeśli grupa nie ma gdzie wydrukować swojego zdjęcia, pomóż im.



KTO MOŻE POMÓC?



PROJEKT

Ponieważ celem projektu jest przygotowanie, zorganizowanie i przeprowadzenie działania na rzecz praw człowieka, warto zapoznać się z przyszłą metodą pracy. Tym razem poznajemy etapy projektu.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- poznanie zasad pracy metodą projektu
- praktyczne przećwiczenie umiejętności stawiania celów
- praca nad przygotowaniem własnego projektu

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- mapa
- przygotowane arkusze: z cyklem projektu oraz, ewentualnie, z celami S.M.A.R.T. (E.R.)
- każda z podgrup powinna otrzymać: 1 jajko, 4 kartki A4, 1 para nożyczek, 1 taśma papierowa (lub zwykła), 1 klej, 1 flamaster.
- Kwestionariusz do mierzenia temperatury praw człowieka

Uwaga: w zależności od grupy (wiek) i celu ćwiczenia (czy zależy nam na tym, aby grupę pozytywnie zmotywować, czy aby pokazać jej, że to trudne) materiały można modyfikować.

● **ZADANIA:**

1. Omówienie zadania domowego – 15 minut

Pozwól każdej grupie zaprezentować efekty swoich poszukiwań.

Doklejcie na mapie zdjęcia i informacje o instytucjach, które mogą pomóc.



MODUŁ V

Jeśli dana instytucja nie mieści się na mapie, można narysować strzałkę w danym kierunku (np. w kierunku Warszawy, Poznania itd.) i tam umieścić dane/nakleić zdjęcie.

2. Ćwiczenie „Jajko” – 30 minut

Uwaga: Ćwiczenie do wykorzystania jedynie w budynkach, które nie są parterowe (potrzeba użycia okna/balkonu 1 piętra). Jeśli nie dysponujecie takim budynkiem, poszukajcie innego miejsca (lub budowli, urządzenia, np. wysokiej drabiny), z którego można zrzucić jajko.

Podziel uczestników/czki na kilka podgrup. Ważne, aby w każdej podgrupie nie było więcej niż 4 osoby.

Przedstaw zadanie:

Należy zbudować pojazd/statek kosmiczny dla niezwykłego pasażera – jajka. Pojazd ma być zbudowany jedynie z otrzymanych materiałów.

Na wykonanie zadania macie maksymalnie 15 minut.

Wszystkie grupy zbierają się na pierwszym piętrze (przy oknie, balkonie) skąd wyruszą statki kosmiczne na ziemię. Wszystkie statki muszą znaleźć się na ziemi.

Na górze, z jajkiem w statku kosmicznym zostają jedynie reprezentanci/cki grup, pozostałe osoby schodzą na dół, aby zobaczyć, czy kosmonauta-jajko przeżyło lot – czy jest całe.

Po zakończeniu testów wróćcie do sali. Zapytaj:

- Czy osoby uczestniczące w ćwiczeniu budowały kiedykolwiek statek kosmiczny? Dlaczego udało im się go zbudować, jeśli nie miały wcześniej żadnej praktyki?
- Jakie emocje towarzyszyły uczestnikom/ /czkom podczas konstruowania statku kosmicznego, jakie podczas testu statku kosmicznego?
- Co pomagało we współpracy?
- Co utrudniało współpracę?
- Co warunkuje dobrą współpracę? (tu powinno się znaleźć: cel, podział zadań, motywacja, nastawienie, dobra atmosfera, komunikacja, zaufanie, sukces).

Podsumuj mówiąc, że planując przyszłe zadanie – wasz projekt – warto pamiętać o doświadczeniach i refleksjach, które towarzyszyły przy „ćwiczeniu



PROJEKT

z jajkiem”. Mimo, że to była tylko zabawa, wykonywana praca, emocje były identyczne z tymi, które towarzyszyć będą podczas przygotowywania poważnych zadań.

3. Pogadanka na temat pracy metodą projektu (w tym sposób stawiania celów SMART(ER)) – 15 minut

Ponieważ grupa ma za zadanie przygotować swój własny projekt, niezwykle ważne jest, by zrobiła to dobrze by przy niewielkim nakładzie sił i środków móc cieszyć się z jego efektów, czyli konkretnej zmiany w zakresie praw człowieka w najbliższym otoczeniu. Prezentowany poniżej schemat pracy pozwoli precyzyjnie zaplanować pracę oraz się nią podzielić. Dzięki temu postawiony cel nie stanie się nieosiągalny albo zbyt banalny, niestanowiący dla grupy wyzwania.

Przedstaw cykl/koło pracy metodą projektu (wykorzystaj wcześniej przygotowany arkusz):

- 1. Problem/potrzeba – aby zacząć jakiegokolwiek działanie najpierw należy dokładnie określić, na jaki problem ono odpowiada bądź jaką potrzebę zaspokaja.
- 2. Cel (cel główny, cele szczegółowe) – należy bardzo precyzyjnie określić cel działań. Cel ogólny określa kierunek, w którym zmierzamy – w ramach projektu raczej go nie osiągniemy. Cele szczegółowe mają nas konkretnie przybliżyć do realizacji celu ogólnego. Te muszą być precyzyjnie rozpisane (więcej informacji poniżej).
- 3. Przygotowanie działań (zespół, zasoby, harmonogram, budżet) – to niezwykle istotny etap – bez precyzyjnego przygotowania nie da się dobrze zrealizować celów, a tym samym za-

spokoić potrzeby, na który odpowiada projekt. W tym punkcie mieści się wiele istotnych kwestii. By zrealizować poważne zadanie, należy zadbać o zgrany zespół, posiadać odpowiednie zasoby, zarówno finansowe jak i związane z wiedzą i umiejętnościami. Niezwykle ważne jest także dokładne określenie harmonogramu przyszłych działań i budżetu.

● 4. Realizacja – jeśli poprzednie etapy zostały dobrze zrealizowane – sama realizacja projektu nie powinna sprawiać problemów.

● 5. Monitoring i ewaluacja – systematyczny, prowadzony przez cały czas trwania projektu monitoring powinien zabezpieczyć projekt przed ewentualnymi komplikacjami. Ważne, by w przypadku pojawiających się problemów nie lekceważyć ich czy pomijać, ale jak najszybciej modyfikować działania (w tym harmonogram i budżet) tak, by można było kontynuować pracę. Na koniec należy przeprowadzić ewaluację, czyli dokładne rozliczenie całej wykonanej pracy, by podczas realizacji kolejnego projektu nie powielać błędów.

(Tutaj można by dodać prostą grafikę pokazującą cykl projektu Potrzeba/problem – cel – przygotowanie działań – realizacja – monitoring i ewaluacja)

Uwaga: Poniższe informacje o sposobie stawiania celów S.M.A.R.T. zaprezentuj jedynie w starszych grupach.

Sercem projektu jest jego cel. Aby dobrze go sformułować, należy poświęcić mu trochę czasu. Przedstaw zasady stawiania prawidłowych celów (wykorzystaj wcześniej przygotowany arkusz).

S.M.A.R.T. to koncepcja formułowania celów w dziedzinie planowania, będąca zbiorem pięciu postulatów dotyczących cech, którymi powinien się charakteryzować poprawnie sformułowany cel.

Dobrze sformułowany cel powinien być:

- **S. – Simple – Prosty** – jego zrozumienie nie powinno stanowić kłopotu, sformułowanie powinno być jednoznaczne i nie pozostawiające miejsca na luźną interpretację,

- **M. – Measurable – Mierzalny** – a więc tak sformułowany, by można było liczbowo wyrazić stopień realizacji celu, lub przynajmniej umożliwić jednoznaczną „sprawdzalność” jego realizacji,

- **A. – Achievable – Osiągalny** – inaczej mówiąc realistyczny; cel zbyt ambitny podkopuje wiarę w jego osiągnięcie i tym samym motywację do jego realizacji,

- **R. – Relevant – Istotny** – cel powinien być ważnym krokiem naprzód, jednocześnie musi stanowić określoną wartość dla tego, kto będzie go realizował,

- **T. – Timely – Określony w czasie** – cel powinien mieć dokładnie określony horyzont czasowy w jakim zamierzamy go osiągnąć.

Często dodaje się także kolejne dwie cechy:

- **E. – Exciting – Ekscytujący** – cel powinien być ekscytujący, w żadnym wypadku nie powinien on być obojętny osobie go ustanawiającej; cel ekscytujący motywuje do osiągnięcia go,

- **R. – Recorded – Zapisany** – zapisanie celu spełnia kilka funkcji: nie zapomnimy o nim, zapisanie motywuje do jego osiągnięcia – w razie trudności

czy ogarniającego nas lenistwa nie można udawać, że cel nigdy nie istniał, gdyż jest zapisany.

4. Wybór działania – 30 minut

Podziel uczestników/czki na trzy grupy. Każda z nich ma za zadanie wybrać problem, jakim chciałaby zająć się w praktyce – czyli zrobić wspólny duży projekt na rzecz praw człowieka w swojej okolicy. Bazą powinny być problemy zdefiniowane na poprzednich zajęciach, a inspiracją pełna notatek mapa okolicy.

Podstawą pracy będzie poznane przed chwilą koło projektu.

Grupy powinny pracować w sposób rotacyjny. Jak ustalą i zapiszą, jakim problemem chcą się zająć, przekazują swój arkusz kolejnej grupie. Drugi krok to ustalenie i zapisanie celów akcji. Każda grupa pracuje nad określeniem celów akcji mając przed sobą pomysł grupy obok. Ponownie następuje wymiana arkuszy. Trzeci krok to rozpisanie działań, harmonogramu, budżetu (bardzo wstępnie, bez wchodzenia w szczegóły).

Każda z grup w ciągu 5 minut prezentuje pomysł, nad którym jako ostatnia pracowała. Przedstawia problem, cele, potrzebne zasoby, omawia rozmiar pracy, jaką należy włożyć w jego realizację. Wskazuje do kogo projekt dotrze i jaką zmianę przyniesie.

Zadanie domowe:

Poproś, by wszystkie osoby na następne zajęcia indywidualnie zmierzyły temperaturę praw człowieka w szkole (Karta „Kwestionariusz do mierzenia temperatury praw człowieka” stanowiąca załącznik do tego modułu). Poproś o to, żeby wyniki tych pomiarów wydrukowały i przyniosły na następne zajęcia.



KWESTIONARIUSZ

Odpowiedz na poniższe pytania przydzielając każdemu pytaniu odpowiednią ilość punktów:

- 1 punkt - nie/nigdy
- 2 punkty - rzadko
- 3 punkty - często
- 4 punkty - tak/zawsze

1. Moja szkoła jest miejscem, gdzie uczniowie/uczennice są bezpieczni/e. (Artykuły nr 3, 5 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka)

☐

2. Wszyscy są w równym stopniu informowani i zachęcani do korzystania z naukowych i zawodowych możliwości. (Artykuł nr 2)

☐

3. Członkowie/inie szkolnej społeczności nie są dyskryminowani/e ze względu na swoje życiowe wybory, takie jak sposób ubierania się, obracanie się w kręgu określonych osób, czy pozaszkolne aktywności. (Artykuły nr 2, 16)

☐

4. Moja szkoła zapewnia równy dostęp do pomocy naukowych, oferowanych zajęć i zakwaterowania wszystkim jednostkom. (Artykuły nr 2, 7)

☐

5. Członkowie/inie społeczności mojej szkoły będą przeciwni/ne dyskryminującym lub upokarzającym działaniom, materiałom lub treściom w szkole. (Artykuły nr 2, 3, 7, 28, 29)

☐

6. Gdy ktoś upokarza lub narusza prawa innej osoby, pomaga się mu w zmianie zachowania. (Artykuł nr 26)

☐

7. Członkowie/inie społeczności w mojej szkole troszczą się o mnie jako człowieka w takim samym stopniu, jak o postępy w nauce i starają się pomóc mi kiedy jestem w potrzebie. (Artykuły nr 3, 22, 26, 29)

☐

8. Kiedy narastają konflikty, próbujemy rozwiązać je bez użycia siły. (Artykuły nr 3, 28)

☐

9. Znane mi określone procedury i zasady działania zostają podjęte, gdy składane są skargi dotyczące nękania lub dyskryminacji. (Artykuły 3, 7)

☐

10. W sprawach związanych z dyscypliną (włączając zawieszenie w prawach ucznia i wydalenie ze szkoły), wszyscy traktowani są na równych i bezstronnych zasadach w orzekaniu winy i kary. (Artykuły 6, 7, 8, 9, 10)

☐

11. Nikt w naszej szkole nie jest narażony na poniżające traktowanie lub karanie. (Artykuł 5)

☐

12. Osoba oskarżona o niewłaściwe postępowanie jest uznawana za niewinną do momentu udowodnienia winy. (Artykuł 1)

☐

13. Moje prawo do posiadania osobistych granic i rzeczy jest respektowane. (Artykuły 12, 17)

☐

14. Moja szkolna społeczność serdecznie przyjmuje uczniów, nauczycieli, pracowników administracji i obsługi z innych środowisk i kultur, włączając w to obcokrajowców. (Artykuły 2, 6, 13, 14, 15)

☐

15. Mogę swobodnie wyrażać swoje przekonania i mówić o swoich przemyśleniach (na tematy polityczne, religijne, kulturalne lub inne) bez obawy przed dyskryminacją. (Artykuł 19)

☐

16. Członkowie/inie mojej szkoły mogą wydawać i szerzyć publikacje bez obawy przed cenzurą czy karą. (Artykuł 9)

☐

17. Odmienne wypowiedzi i punkty widzenia (dotyczące np. orientacji seksualnej, płci, rasy/przynależności etnicznej, ideologii) przedstawiane są na zajęciach, w podręcznikach, na apelach, w regulaminach bibliotecznych i klasowych. (Artykuły 2, 19, 27)

☐

18. Mam możliwość wyrażania swojej kultury poprzez muzykę, sztuki plastyczne i w pracach pisemnych. (Artykuł 19, 27, 28)

☐

19. Członkowie/inie mojej szkoły mają możliwość uczestniczenia (indywidualnie lub poprzez stowarzyszenia) w demokratycznym decydowaniu o rozwoju szkolnych reguł i zasad. (Artykuły 20, 21, 23)

☐

20. Członkowie/inie mojej szkoły mają prawo do stowarzyszania się wewnątrz szkoły w celu występowania w obronie swoich praw lub praw innych osób. (Artykuły 9, 20, 23)

☐

21. Członkowie/inie mojej szkoły zachęcają się nawzajem do poszerzania świadomości społecznej i globalnych problemów dotyczących sprawiedliwości, ekologii, ubóstwa i pokoju. (Preambuła oraz artykuły 26, 29)

☐

22. Członkowie/inie mojej szkoły zachęcają się nawzajem do organizowania się i działania na rzecz globalnych problemów dotyczących sprawiedliwości, ekologii, ubóstwa i pokoju. (Artykuły 23, 24)

☐

23. Członkowie/inie społeczności mojej szkoły są w stanie wypocząć stosownie do dnia spędzonego w szkole czy w pracy w rozsądnych godzinach pracy na uczciwych warunkach. (Artykuły 3, 24)

☐

24. Pracownicy/e w mojej szkole dostają dostatecznie wysokie wynagrodzenie, zapewniające im życie w zdrowiu i dobre samopoczucie (włączając w to kwestię mieszkaniową, wyżywienie, niezbędne świadczenia socjalne i ubezpieczenie na wypadek bezrobocia, choroby i podeszłego wieku) ich samych i ich rodzin. (Artykuły 22, 25)

☐

25. Biorę odpowiedzialność za to, by w mojej szkole nie było dyskryminacji i by ludzie zachowywali się w sposób promujący bezpieczeństwo i dobre samopoczucie społeczności szkolnej. (Artykuły 1, 29)

☐

Możliwa do osiągnięcia temperatura = 100 stopni praw człowieka



KTO MOŻE POMÓC?

Podczas tych zajęć grupa zmierzy się z problemami dotyczącymi najbliższą im instytucję - własną szkołą. Postara się dokonać krytycznej analizy tego, czy w ich szkole są przestrzegane prawa człowieka, a także zastanowi się, jak można ich rzeczywistość zmieniać na lepsze.

Podczas zajęć, prowadzona będzie także dalsza praca nad przygotowaniem finalnego projektu.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- refleksja na temat stanu przestrzegania praw człowieka w szkole
- próba zdiagnozowania osób/instytucji, które mogą pomóc
- próba poszukiwania rozwiązań

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- arkusze papieru, markery
- komputer z dostępem do Internetu

Uwaga: Poruszany na tych zajęciach temat przestrzegania praw człowieka w szkole (własnej szkole) jest tematem trudnym. Podczas zajęć uczniowie/uczennice mogą zwrócić uwagę na kwestie, o których do tej pory rzadko z nimi rozmawiano lub które nigdy nie były poruszane w rozmowach z nimi (prawa pracownicze, mobbing, korupcja, itp.).

Jeśli nie czujesz się na tyle bezpieczny/a, żeby takie zajęcia poprowadzić, skup się na tematyce związanej z relacjami samych uczniów – relacje koleżeńskie, konflikty, uczniowska reprezentacja, itp. pomijając w zadaniach wątek nauczycieli/nauczycielek i pracowników/pracownic szkoły.

Poniższy scenariusz może sprawić trudność z jeszcze jednego powodu. Podstawą pracy są przemyślenia i obserwacje uczniów/uczennic i to one nadają kierunek dalszej pracy, a nie, jak dotychczas, ścisła struktura zajęć.

● **ZADANIA:**

1. Plan – 10 minut

Poproś, by uczestnicy/czki narysowały schemat szkoły (forma dowolna, rysunek nie musi być dokładnym planem budynku), zaznaczając na nim maksymalnie dużą liczbę miejsc wraz z określeniem grup, które tam pracują, uczą, odwiedzają. Celem działania jest wypisanie możliwie największej ilości osób, które mają kontakt ze szkołą.

Przygotowany schemat posłuży jako podstawa do dalszej pracy, mająca za pomocą plastycznej wizji szkolnej społeczności pomóc dostrzec, z jak z wielkim i skomplikowanym mechanizmem mają do czynienia.

2. Temperatura praw człowieka – 10 minut

Wspólnie omówcie przygotowane w domu „termometry” temperatury praw człowieka w szkole. Poproś, by osoby kolejno podawały wartość, którą otrzymały. Wyniki zapisuj na arkuszu. Przy każdym punkcie poproś chętne osoby o skomentowanie wystawionych ocen.

PROJEKT

Podczas prezentacji zapisuj najniżej ocenione punkty.

W międzyczasie poproś jedną z osób o wyliczenie średniej dla każdego punktu. Na koniec zsumujcie wszystkie punkty – wynik to średni wynik dla szkoły. Na schemacie szkoły, w wolnym miejscu narysujcie bądź doklejcie olbrzymi termometr i na nim zaznaczcie wynik swojej szkoły.

3. Analiza zasad pasujących w szkole – 30 minut

Na podstawie termometru i wypisanych wcześniej na schemacie osób, zadań i miejsc wspólnie zastanówcie się, co konkretnie można zrobić, aby „poprawić temperaturę” praw człowieka.

Podziel grupę na trzy zespoły, które otrzymują zadanie: wybrać po trzy najniżej ocenione problemy związane z daną grupą i poszukać rozwiązań dotyczących, odpowiednio:

- uczniów/uczennic
- nauczycieli/nauczycielek
- pracowników/pracownic.

Jeśli zachodzi taka potrzeba, pozwól wybrać się na spacer po szkole w poszukiwaniu rozwiązań (by np. pójść i zweryfikować swoje opinie dotyczące danej kwestii). Jeśli to możliwe, udostępnij komputer podłączony do Internetu.

Ważne, by zaproponowane działania były możliwie konkretne i realne do spełnienia. Istotne jest także to, żeby pamiętać o konsekwencjach podjętych działań. Jako przykład można podać sytuację związaną z mobbingiem, w której bardzo często najlepszym, choć oczywiście nie idealnym, dla mobbowanej osoby rozwiązaniem jest ostateczne odejście z miejsca pracy.

Uwaga: Przy omawianiu tego zadania warto mieć świadomość istnienia problemu podwójnej wiktymizacji – sytuacji, w której ofierze przypisuje się odpowiedzialność, za to, że stała się np. celem ataku. Częstym przykładem tej nieprawidłowej i okrutnej praktyki jest sytuacja obwiniania molestowanego/ej pracownika/cy za to, że został/a molestowany/a. Otoczenie szuka problemu jedynie w poszkodowanej osobie (np. analizując jego/jej wygląd, ubiór, zachowanie, itp.) zamiast spojrzeć na sytuację z szerszej perspektywy. Często zapomina się także o tym, kto w danej sytuacji ma silniejszą pozycję (władzę).

Warto, omawiając rezultaty prac grup, zwrócić uwagę czy przypadkiem, któraś z nich nie skupiła się wyłącznie na szukaniu winy po tej słabszej (formalnie) stronie.

Powyższa uwaga odnosi się jedynie do osób prowadzących. Wprowadzanie w tym punkcie pojęcia „podwójnej wiktymizacji” jest, zwłaszcza w młodszych grupach, niekonieczne.

4. Omówienie – 15 minut

Poproś, by każda grupa zaprezentowała swoje sprawy i potencjalne rozwiązania problemów.

Pamiętaj, że powyższe zadanie jest jedynie ćwiczeniem, a nie prawdziwym dochodzeniem. Musisz zapewnić bezpieczeństwo i chronić prywatność osób, o których mogą mówić grupy. Nawet jeśli okaże się, że podczas realizacji zadania zostanie odkryty obszar, w którym jest prawdopodobieństwo naruszenia praw człowieka, nie pozwól, by emocje wzięły górę i uczniowie/uczennice sami/e brali/ły sprawy w swoje ręce. Powiedz uczniom, że zbyt pochopne działanie, przeprowadzone bez wiedzy i zgody potencjalnej ofiary, często może zamiast pomóc, radykalnie zaszkodzić.

Jeśli to możliwe, zorganizuj dodatkowe spotkanie z osobą z organizacji zajmującą się pomocą ludziom, których dotyczą podobne problemy do omawianych.

5. Praca nad własnym projektem – 15 minut

Wspólnie przypomnijcie sobie pomysły na finalny projekt, które były przygotowane na ostatnich zajęciach. Zadanie stojące przed całą grupą to wybrać najlepszy z nich, który później będzie realizowany. Możliwe jest jeszcze zmodyfikowanie czy uzupełnienie pomysłów tak, by zawierały treści poruszane podczas analizy sytuacji w szkole.

Uwaga: Ważne, żeby wybrać projekt w taki sposób, by żadna z grup nie poczuła się dotknięta tym, że to nie jej pomysł będzie realizowany. Wybrany projekt powinien motywować wszystkie osoby. Aby to uzyskać, podczas wyboru powinno się wziąć pod uwagę bardzo precyzyjne kryteria. Być może część z projektów, które nie zostaną zrealizowane tym razem, będą mogły być wzięte pod uwagę w przyszłości.

Ważnym argumentem podczas oceny może być też możliwość zrealizowania danego pomysłu. Ważne, by sami autorzy/ki ocenili jego realność.

Możliwym rozwiązaniem jest także wybranie spośród wszystkich pomysłów najlepszych fragmentów i połączenie ich w nowy projekt.

Kryteriami powinny być:

- oryginalność – warto wybrać taki projekt, który nie będzie powielał znanych ze szkoły schematów (gazetka ścienna, apel, plakat, itp.),
- wyzwanie – przygotowywany projekt powinien stanowić wyzwanie dla realizujących go osób, w przeciwnym razie za kilka miesięcy może zabraknąć entuzjazmu,
- realność – by projekt dało się zrealizować – wspomnij, że jego realizacja może zająć wiele miesięcy – może zdarzyć się, że przez ten czas część zespołu przestanie interesować się działaniami na rzecz praw człowieka. Należy także pamiętać o realiach życia szkoły i o niewielkich (jeśli w ogóle) zasobach finansowych.

6. Podział zadań – 10 minut

Kiedy wybór zostanie dokonany, wypiszcie na arkuszu wszystkie niezbędne zadania (i do każdego punktu przypiszcie jedną odpowiedzialną na nie osobę) oraz stwórzcie harmonogram działań.

Jeśli okaże się, że do części zadań nikt nie chce się zgłosić, oznaczać to może, że został wybrany projekt niemożliwy do zrealizowania. Nie najlepszym pomysłem będzie przypisywanie do poszczególnych zadań osób na siłę, ponieważ jest duże prawdopodobieństwo, że z czasem nie chcąc realizować narzuconych zadań, wycofają się z projektu w ogóle.



PODSUMOWANIE

Ostatnie zajęcia poświęcone są podsumowaniu dotychczasowych działań oraz swoistemu zainspirowaniu się na przyszłość. Nadszedł czas zmierzenia się z poważnym wyzwaniem – robimy własny projekt na rzecz praw człowieka.

● **CZAS:** 90 minut

● **CELE:**

- przygotowanie do przeprowadzenia małej akcji w szkole
- przewidywanie problemów
- poznanie zasad ewaluacji
- podsumowanie cyklu zajęć

● **MATERIAŁY, SPRZĘT:**

- mapa
- arkusze papieru, markery
- arkusz z planem działania z poprzednich zajęć
- trzy naczynia lub niewielkie pudełka
- pocztówki dla każdej osoby (pocztówki mogą stworzyć sami uczniowie/uczennice)



MODUŁ VII

● ZADANIA:

1. „Tajna akcja” – przygotowanie małej akcji – 15 minut

Przed zakończeniem spotkań uczestnicy/czki mają bojowe zadanie: muszą błyskawicznie przygotować tajną akcję na terenie swojej szkoły.

Celem tego działania jest praktyczne przećwiczenie pozyskanych dotąd umiejętności przed zrealizowaniem większego zadania.

Uczestnicy/czki, w małych grupkach, w ciągu najbliższego tygodnia, mają za zadanie zrobić niewielką akcję publiczną na rzecz praw człowieka. Ma to być działanie, które polega na przygotowaniu zawieszonego w widocznym miejscu hasła, powiększonego zdjęcia, rzeźby, rysunku na chodniku, wklejki na schodach, itp. tak by potem, osoby, które to zauważą, chciały się zatrzymać i obejrzeć ich „dzieło”. Akcja powinna być przygotowana w sekrecie, np. przed rozpoczęciem zajęć w szkole. Osoby przygotowujące akcję, powinny dyskretnie obserwować efekt ich pracy.

Przykładem może być akcja grupy z gimnazjum z Blachowni. Uczestnicy i uczestniczki powiesili przy wejściu do szkoły plakat skłaniający do refleksji i zachęcający do włączenia się do dyskusji nad tym, czy w ich szkole wszyscy czują się bezpiecznie.

Daj grupie 10 minut na dyskusję. Poproś, by osoby uczestniczące ustaliły, kiedy i gdzie spotkają się, by opracować plan działania i wybrali datę, kiedy przeprowadzą tajną akcję. Resztę przygotowań powinni zrobić już po zajęciach.

2. Przegląd zaplanowanych działań – 15 minut

Poproś o przypomnienie, jaki projekt został zaplanowany na poprzednich zajęciach. Sprawdź, na ile dokładnie uczestnicy/czki pamiętają, kto i co ma robić. Zapytaj, czy nadal chcą realizować ten projekt. Na koniec możesz powiesić plan z poprzednich zajęć i pozwolić na ewentualne korekty. Zaproponuj także, by grupa wybrała osobę, która będzie „strażnikiem/czką” planu i będzie odpowiedzialna za zwoływanie dalszych spotkań grupy w celu realizacji projektu.

Uwaga: Celem powyższego działania nie ma być kontrola, ale weryfikacja, na ile zaplanowany projekt stanowi wyzwanie – jeśli grupa pamięta bardzo dużo – jest spora szansa na pomyślną realizację – jeśli nie – może warto pomyśleć o dodatkowym spotkaniu, by jeszcze nad nim popracować.

3. Termometr – 30 minut

Poproś, by uczestnicy/czki na kilku sklejonych wzdłuż arkuszy narysowali/ły linię czasu (mniej więcej pośrodku planszy), zaznaczając na niej nasze spotkania (i tematy, aby łatwiej się poruszać) jako kolejne obszary. Na tak przygotowanej linii każda osoba zaznacza punktami swoją „ocenę” danego spotkania. „Ocena” może być zamoderowana. To, co nad linią to plus, ocena pozytywna; to, co pod to minus, ocena negatywna. Im niżej/wyżej na kartce, tym ocena wyższa/niższa.

Na koniec każda z osób łączy punkty linią. W ten sposób powstają linie wszystkich osób uczestniczących.

PODSUMOWANIE

3. Walizka, pralka, kosz – 15 minut

Do tego ćwiczenia potrzebujemy trzech naczyń, które opatrzymy opisem „walizka”, „pralka”, „kosz”. Rozdaj uczestnikom/czkom karteczki, na których piszą:

- co zabierają dla siebie z wszystkich przeprowadzonych warsztatów – to trafia do walizki
- czego nie zabierają – co nie było dla nich ważne, przydatne, cenne – to trafia do kosza
- z czym mają jeszcze kłopot, do przemyślenia, przegadania, doczytania – to trafia do pralki

3. Kartki – 15 minut

Każda z osób ma za zadanie wymyślić zdanie/hasło, dotyczące tego co dzięki przeprowadzonym przez minione tygodnie zajęciom chce zrealizować w swojej społeczności.

Przykład: “Wiem, że krótkie filmy bardzo mnie motywują do działania na rzecz praw człowieka. Chcę zorganizować pokaz takich filmów swoim znajomym”.

Rozdaj wszystkim dowolne kartki pocztowe lub zróbcie je wspólnie na zajęciach. Poproś, by zapisali/ły na nich swoje zdania. Następnie rozdaj koperty i poproś, by włożyli/ły do nich kartki i zakleili/ły a następnie zaadresowali/ły je do siebie. Na koniec zbierz kartki. Na pytania dotyczące tego, co stanie się z kartkami – powiedz, że to niespodzianka.

Zadanie domowe:

- przeprowadzenie tajnej akcji
- zachowaj karki i rozdaj je po pewnym czasie uczestnikom/czkom, żeby skłonić ich do refleksji i zmobilizować do działania.



Przykład wykorzystania e-learningu w projekcie edukacji praw człowieka

Tworzenie nowych narzędzi edukacyjnych, takich jak e-learning, jest naturalną konsekwencją zmian technologicznych i ewolucji w sposobie przyswajania i dzielenia się informacjami. E-learning jest narzędziem edukacyjnym, które daje wiele niedostępnych wcześniej możliwości przekazywania wiedzy, przesyłania informacji i dzielenia się doświadczeniami. Do najważniejszych należy wykorzystanie multimediów w procesie uczenia. Platformy wykorzystywane do realizacji kursów e-learningowych usprawniają także sam proces nauczania i komunikowania dając szansę przekazywania wiedzy

dużej grupie odbiorców i stałej komunikacji między odbiorcami bez względu na odległość geograficzną. W projekcie „Prawa człowieka: TERAZ! To jest w Twoich rękach” wykorzystano wszystkie te możliwości, żeby w atrakcyjny sposób przekazać wiedzę o prawach człowieka, kształtować umiejętność identyfikowania praw człowieka w najbliższym otoczeniu i dzielić się przykładami skutecznego działania w tym obszarze. Postaramy się przedstawić główne walory edukacyjne płynące z zastosowania tej formy przekazywania wiedzy.

E-learning jako rozszerzenie i uatrakcyjnienie tradycyjnej formy zajęć

Kurs e-learningowy „Prawa człowieka: TERAZ! To jest w Twoich rękach” składa się z wirtualnych lekcji, na przejście każdej uczestnik/czka musi poświęcić od 15 do 30 min. „Lekcja”

zawiera z założenia zarówno wiedzę, jak i proste zadania, które mają na celu jej utrwalenie i sprawdzenie. Oto kilka przykładów jak wyglądają takie zadania:



Platforma e-learningowa daje także możliwość nieograniczonego dodawania zasobów czy też łączenia platformy z powszechnie używanymi portalami społecznościowymi i korzystania z udo-

stępnianych tam treści. Dla przykładu: w ramach kursu uczestnik ma za zadanie zapoznać się z artykułami z prasy dotyczącymi łamania praw człowieka w środowisku lokalnym. Z platformy

E-LEARNING JAKO NARZĘDZIE DYDAKTYCZNE

zostaje przekierowany na strony gazet lokalnych, a po przeczytaniu artykułu może na platformie sprawdzić, złamania którego artykułu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka dotyczyło opisane w prasie zdarzenie. Następnie może sprawdzić swoją wiedzę biorąc udział w ćwiczeniu.



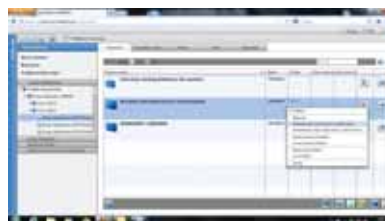
Możliwość zarządzania przez kilka osób grupą liczącą nawet 1000 os.

Jak pokazują doświadczenia projektu „Prawa człowieka: TERAZ! To jest w Twoich rękach” e-learning jest dobrym narzędziem, gdy kierujemy naszą ofertą do bardzo dużej grupy odbiorców, działających w różnych szkołach i różnych miejscowościach. Platforma daje możliwość zbiorowego tworzenia kont użytkowników, stały podgląd na listę odbiorców. Daje też możliwość tworzenia grup i drzewek grup, tak więc jest to miejsce, gdzie mamy zgromadzonych wszystkich odbiorców, w przypadku tego konkretnego projektu około 800 użytkowników podzielonych na 80 grup w każdej z dwóch edycji (łącznie 1600 osób).

Dostosowywanie do grup i osób – indywidualny tok nauczania lub masowe nauczanie.

Jedną z zalet e-learningu jest duża dowolność w zarządzaniu materiałami, które zgromadziliśmy na platformie. Osoba administrująca może

udostępniać cały materiał w jednym momencie wszystkim grupom, ale może także indywidualnie traktować określone grupy czy osoby. Przy dużej liczbie grup i uczestników korzystających z kursu w jednym momencie można wykorzystać możliwość masowego udostępniania kolejnych zadań e-learningowych, ale także dostosować tempo to postępów pracy każdej grup. Jest to szczególnie ważne w edukacji nieformalnej, kiedy grupy dobrowolnie decydują się na zdobywanie dodatkowej wiedzy i dostosowanie się do ich możliwości czasowych jest szczególnie ważne.



Kontrola/monitorowanie postępów

Administrujący platformą ma stały dostęp do monitorowania aktywności uczestników/czek, co powoduje, że na bieżąco może reagować na sytuacje, w których ich postęp w realizacji

kursu nie jest zadowalający. Jest to szczególnie ważne w edukacji nieformalnej, przy formule dobrowolnego uczestnictwa w projekcie, kiedy administrator może od razu reagować i mobi-

E-LEARNING JAKO NARZĘDZIE DYDAKTYCZNE

lizować uczestników/czki do kontynuowania kursu i regularnego z niego korzystania.

Monitorowanie postępu pojedynczego ucznia lub całej grupy jest proste – można to robić zarówno bezpośrednio na platformie, jak i poprzez

generowanie arkuszy kalkulacyjnych o ściśle określonych przez raportującego parametrach (np. ile czasu spędzają na platformie uczestnicy, czy ukończyli określone ćwiczenie). Daje to też możliwość porównywania uczestników/czek lub grup ze sobą.

Dodatkowe możliwości

Kurs e-learningowy może być jedynie początkiem naszego korzystania z platformy, ponieważ daje ona wiele dodatkowych możliwości. W ramach projektu „Prawa człowieka: TERAZ! To jest w Twoich rękach” młodzież brała udział w cotygodniowych konkursach polegających na wymyślaniu ciekawych polskich haseł do zagranicznych spotów kampanii społecznych dotyczących praw człowieka. Platforma umożliwia przesyłanie hasła przez specjalną zakładkę, co ułatwia gromadzenie odpowiedzi i rozstrzyganie konkursów z punktu widzenia administratora.

W ramach kursu e-learningowego można także zaproponować młodzieży samodzielne tworzenie modułów szkoleniowych. Poprzez generator uczestnicy tworzą proste moduły szkoleniowe, które udostępniają członkom grupy. Mogą w ten sposób realizować zadanie domowe – dla przykładu zlecamy uczniom/uczennicom, żeby zebrali informacje o instytucjach mogącym pomóc w przypadku naruszenia praw człowieka. Na ich podstawie mogą stworzyć prezentacje w postaci mini-szkolenia e-learningowego.

Komunikacja między nauczycielami/kami, animatorami/kami, trenerami/kami

Platforma może być też miejscem wymiany informacji między nauczycielami/kami i trenerami/kami, którzy mają szansę dzielić się uwagami dotyczącymi realizacji programu, pracy z grupą i wyzwań, z którymi się mierzą. Korzystając z opcji rozmów na forum, można wyjść poza najczęściej stosowaną formę komunikacji, czyli ograniczającą się do kontaktu

nauczyciela/ki z koordynatorką projektu czy moderatorką kursu.

Doświadczenia projektu „Prawa człowieka: TERAZ! To jest w Twoich rękach” pokazują, że e-learning może być ciekawą propozycją do rozszerzenia dotychczasowej oferty dydaktycznej dla młodzieży w ramach edukacji nieformalnej.

E-LEARNING JAKO NARZĘDZIE DYDAKTYCZNE

Projekt realizowany przy wsparciu Szwajcarii
w ramach polsko-szwajcarskiego programu współpracy
z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej.

